

MINISTERIE VAN PROPAGANDA.EU

J. STALIN

DE ECONOMISCHE VRAAGSTUKKEN VAN HET SOCIALISME IN DE SOWJET-UNIE

UITGEVERIJ PEGASUS - AMSTERDAM

VOORWOORD

In November 1951 is in de Sowjet-Unie een uitgebreide discussie gehouden over een ontwerp van een leerboek van de politieke economie. De stenogrammen van deze discussie en al het materiaal in verband hiermee werden aan J. Stalin gezonden. De opmerkingen over deze discussie en over enige brieven, welke J. Stalin later ontving, vormen de inhoud van dit boek.

DE UITGEEFSTER

OPMERKINGEN OVER DE ECONOMISCHE VRAAGSTUKKEN, DIE IN VERBAND STAAN MET DE DISCUSSIE VAN NOVEMBER 1951

Ik heb alle documenten over de economische discussie, die in verband met de beoordeling van het ontwerp voor een leerboek over de politieke economie plaats heeft gevonden, ontvangen. O.a. ontving ik de „Voorstellen tot verbetering van een ontwerp leerboek der Politieke Economie”, „Voorstellen tot Correctie van Fouten en Onnauwkeurigheden” alsmede „Opsomming van Omstreden Vraagstukken”.

Over al dit materiaal en over het ontwerp-leerboek acht ik het noodzakelijk de volgende opmerkingen te maken:

1. HET VRAAGSTUK VAN HET KARAKTER VAN DE ECONOMISCHE WETTEN IN HET SOCIALISME.

Sommige kameraden ontkennen het objectieve karakter van de wetten der wetenschap, vooral van de wetten van de politieke economie in het socialisme. Zij ontkennen, dat de wetten van de politieke economie de wetmatigheden van de processen weerspiegelen, die zich onafhankelijk van de wil der mensen voltrekken. Zij zijn van mening, dat de Sowjet-staat en zijn leiders, gezien de bijzondere rol, die de historie de Sowjet-staat heeft toebedeeld, de bestaande wetten van de politieke economie kunnen afschaffen, dat zij in staat zouden zijn nieuwe wetten te „vormen” en te „scheppen”.

Deze kameraden begaan een grote vergissing. Zij verwarren klaarblijkelijk de wetten van de wetenschap, die de objectieve, zich onafhankelijk van de menselijke wil voltrekkende processen in de natuur of in de maatschappij weerspiegelen, met wetten, die door regeringen uitgevaar-

digd, volgens de wil van mensen gemaakt worden, en slechts juridische kracht hebben. Men mag ze echter onder geen enkele voorwaarde verwarren.

Het Marxisme beschouwt de wetten van de wetenschap (onverschillig of het wetten van de natuurwetenschap of wetten van de politieke economie betreft) als de weerspiegeling van objectieve processen die zich onafhankelijk van de menselijke wil voltrekken.

De mensen kunnen deze wetten ontdekken, onderkennen, onderzoeken, er bij hun handelingen rekening mee houden, ervan gebruik maken in het belang van de maatschappij, maar zij kunnen deze wetten niet veranderen of afschaffen. Nog minder kunnen zij nieuwe wetten van de wetenschap vormen of scheppen.

Betekent dit nu soms, dat bijvoorbeeld de uitwerking van de natuurwetten, de uitwerking van de natuurkrachten in het algemeen onafwendbaar zijn, dat de verwoestende werking van de natuurkrachten zich overal en altijd voltrekt met een elementaire, onweerstaanbare kracht, waarop de mensen niet zouden kunnen inwerken? Neen, dat betekent het niet. Met uitzondering van de astronomische, geologische alsmede enkele andere overeenkomstige processen, die de mensen inderdaad onmachtig zijn te beïnvloeden, zelfs wanneer zij de ontwikkelingswetten van deze processen onderkend hebben, zo zijn de mensen in vele andere gevallen in het geheel niet machteloos wat betreft de mogelijkheid de natuurprocessen te beïnvloeden. In al deze gevallen zijn de mensen, wanneer zij de natuurwetten onderkend hebben, ermee rekening houden en er op steunen, ze met begrip toepassen en gebruiken, in staat de werkingssfeer ervan te beperken, de verwoestende natuurkrachten in een andere richting te leiden, de verwoestende natuurkrachten dienstbaar te maken aan de maatschappij.

Nemen wij één van de vele voorbeelden. In de oudste tijden golden de vloed van de grote rivieren, de overstromingen en de daarmee samenhangende vernietiging van de woonsteden en akkers als onvermijdelijke natuurrampen, waartegen de mensen machteloos waren. Maar in de loop van de tijd, met de ontwikkeling van de menselijke kennis, toen de mensen geleerd hadden stuwdammen en waterkrachtwerken te bouwen, bleek het mogelijk de

maatschappij tegen de overstromingsrampen, die vroeger onvermijdelijk schenen, te beschermen. Meer nog, de mensen leerden de vernietigende natuurkrachten aan banden te leggen, hen, om zo te zeggen, te temmen, de kracht van het water ten bate van de maatschappij en voor de bevloeiing van de velden en als energiebron te gebruiken.

Betekent dit, dat de mensen daarmee de wetten van de natuur, de wetten van de wetenschap, afgeschaft hebben, dat zij nieuwe natuurwetten, nieuwe wetten van de wetenschap geschapen hebben? Neen, dat betekent het niet. Het is zo, dat dit gehele proces van het verijdelen der werkingen van de vernietigende waterkrachten en van het benutten ervan in het belang van de maatschappij, zich voltrekt zonder enige aantasting, verandering of afschaffing van de wetten der wetenschap, zonder het scheppen van nieuwe wetten der wetenschap. Integendeel, dit gehele proces voltrekt zich nauwkeurig op de grondslag van de natuurwetten, van de wetten der wetenschap, want elk vergrijp tegen de natuurwetten, ook het kleinste, zou er slechts toe leiden dat dit proces mislukt, dat het verloop ervan gestoord wordt.

Het zelfde moet men zeggen van de economische ontwikkelingswetten, van de wetten van de politieke economie, onverschillig of het gaat over de periode van het kapitalisme of over de periode van het socialisme.

De wetten van de economische ontwikkeling zijn hier, evenals in de natuurwetenschap, objectieve wetten, die de processen van de economische ontwikkeling weerspiegelen, welke zich onafhankelijk van de wil van de mensen voltrekken. De mensen kunnen deze wetten ontdekken, onderkennen en er op steunende, deze benutten in het belang van de maatschappij, zij kunnen aan de verwoestende werkingen van enige wetten een andere richting geven, hun werkingssfeer beperken, aan andere wetten, die op doorbreken staan, meer de vrije loop geven, maar zij zijn niet in staat ze af te schaffen, of nieuwe economische wetten te scheppen.

Een van de eigenaardigheden van de politieke economie bestaat daarin, dat haar wetten, anders dan de wetten van de natuurwetenschap, niet duurzaam zijn, dat zij, althans de meeste ervan, in het verloop van een bepaalde histori-

sche periode werkzaam zijn, waarna zij het veld ruimen voor nieuwe wetten. Deze wetten worden echter niet afgeschaft, maar verliezen hun kracht ten gevolge van nieuwe economische voorwaarden en verdwijnen van het toneel om plaats te maken voor nieuwe wetten, die niet door de wil van de mensen geschapen worden, maar op de grondslag van nieuwe economische voorwaarden ontstaan.

Men beroept zich op de „Anti-Dühring” van Engels, op zijn formulering, dat de mensen met de afschaffing van het kapitalisme en met de vermaatschappelijking van de productiemiddelen, de heerschappij over hun productiemiddelen verkrijgen, waardoor zij van het juk van de sociaal-economische verhoudingen bevrijd en „heersers” over deze verhoudingen worden. Engels noemt deze vrijheid „inzicht in de noodzakelijkheid”. Maar wat kan „inzicht in de noodzakelijkheid” betekenen? Het betekent, dat de mensen, nadat zij de objectieve wetten (de „noodzakelijkheid”) begrepen hebben, deze bewust zullen gebruiken in het belang van de maatschappij. Juist daarom zegt Engels in hetzelfde boek:

„de wetten van hun eigen maatschappelijk handelen, waartegenover zij vroeger stonden als vreemde, hen beheersende natuurwetten, worden dan door de mensen met volledige kennis van zaken toegepast en zodoende beheerst.”*)

Zoals men ziet spreekt de formulering van Engels in het geheel niet ten gunste van hen, die menen dat men in het socialisme de bestaande economische wetten kan afschaffen en nieuwe kan scheppen. In tegendeel, deze formulering eist niet de afschaffing, maar het inzicht in de economische wetten en een deskundige toepassing ervan.

Men zegt, dat de economische wetten een elementair karakter zouden bezitten, dat de werking van deze wetten onvermijdelijk zou zijn, dat de maatschappij er machteloos tegenover zou staan. Dit is niet juist. Dit is een fetischisering van de wetten, dit betekent zich slaaf van de wet maken. Het is bewezen, dat de maatschappij niet machteloos is tegenover de wetten, dat de maatschappij, wanneer

*(Friedrich Engels, Anti-Dühring, blz. 273, uitgave Pegasus 1938).

zij de economische wetten begrepen heeft en daarop steunt, in staat is de werkingssfeer ervan te beperken, deze wetten in het belang van de maatschappij te benutten en te „be-teugelen”, zoals met betrekking tot de natuurkrachten en haar wetten het geval is, zoals in het hierboven aange-haalde voorbeeld van de overstromingen van de grote rivieren het geval is.

Men beroept zich op de bijzondere rol van de Sowjet-macht bij de opbouw van het socialisme, die haar zoge-naamd in staat zou stellen de bestaande wetten van de economische ontwikkeling af te schaffen en nieuwe te „vor-men”. Dit is eveneens onjuist.

De bijzondere rol van de Sowjet-macht laat zich ver-klaren uit twee omstandigheden: ten eerste dat de Sowjet-macht niet, zoals bij vroegere revoluties het geval was, de ene uitbuitingsvorm moest vervangen door een andere, maar elke uitbuiting moest afschaffen; ten tweede, dat zij in het land geen kiemen van een socialistische economie bestonden, nieuwe, socialistische economische vormen om zo te zeggen „uit het niets” moest scheppen.

Dat is ongetwijfeld een moeilijke, ingewikkelde taak zonder weerga.

Niettemin heeft de Sowjet-macht deze taak met ere vol-bracht. Maar zij heeft deze taak niet volbracht, doordat zij de bestaande economische wetten afgeschaft en nieuwe „gevormd” zou hebben, maar alleen doordat zij steunde op de economische wet van de **volstrekte overeenstemming** van de productieverhoudingen met het karakter van de productiekrachten. De productiekrachten van ons land, in het bijzonder in de industrie, hadden een maatschappelijk karakter, de eigendomsvorm echter was privaatkapita-listisch. Steunende op de economische wet van de vol-strekte overeenstemming van de productieverhoudingen met het karakter van de productiekrachten, vermaatschap-pelijke de Sowjet-macht de productiemiddelen, maakte deze tot eigendom van het gehele volk, vernietigde daar-mede het uitbuitingssysteem en schiep de socialistische economische vormen. Indien deze wet niet zou hebben bestaan en indien de Sowjet-macht daarop niet gesteund zou hebben, dan zou zij niet in staat geweest zijn haar taak te vervullen.

De economische wet van de volstreckte overeenstemming van de productieverhoudingen met het karakter van de productiekrachten drijft in de kapitalistische landen reeds sinds lange tijd naar een doorbraak. Wanneer deze doorbraak nog niet tot stand is gekomen en deze wet nog geen bewegingsvrijheid heeft verkregen, zo laat zich dit verklaren uit de omstandigheid, dat deze wet op de grootste tegenstand van de zijde van de overleefde krachten van de maatschappij stuit. Hier ontmoeten wij een andere eigenaardigheid van de economische wetten. Anders dan bij de wetten van de natuurwetenschap, waarbij de ontdekking en toepassing van een nieuwe wet min of meer zonder wrijvingen verlopen, stuiten op economisch gebied de ontdekking en toepassing van een nieuwe wet, die de belangen van de overleefde krachten van de maatschappij aantast, op de sterkste tegenstand van deze krachten. Dientengevolge is een kracht, een maatschappelijke (politieke) kracht noodzakelijk, die in staat is deze tegenstand te overwinnen. Zulk een kracht vond men in ons land in het bondgenootschap van de arbeidersklasse en de boeren, die de overgrote meerderheid van de maatschappij vormen. In de andere, in de kapitalistische landen is een dergelijke kracht nog niet voorhanden. Daarin ligt het geheim, dat de Sowjet-macht er in slaagde de oude krachten van de maatschappij te vernietigen en dat de economische wet van de volstreckte overeenstemming van de productieverhoudingen met het karakter van de productiekrachten bij ons zijn volledige bewegingsvrijheid kon verkrijgen.

Men zegt, dat de noodzakelijkheid van de planmatige (evenredige) ontwikkeling van onze economie het de Sowjet-macht mogelijk maakt de bestaande economische wetten af te schaffen en nieuwe te scheppen.

Dat is volkomen onjuist. Men mag onze jaarplannen en vijfjarenplannen niet met de objectieve, economische wet van de planmatige, evenredige ontwikkeling van de economie verwarren. De wet van de planmatige ontwikkeling van de economie ontstond als tegenwicht tot de wet van de concurrentie en de anarchie van de productie in het kapitalisme. Zij ontstond op de grondslag van de vermaatschappelijking van de productiemiddelen, nadat de wet van de concurrentie en van de anarchie van de productie

haar kracht verloren had. Deze wet trad in werking, omdat de socialistische economie slechts op de grondslag van de economische wet van de planmatige economische ontwikkeling kan worden gevoerd. Dat wil zeggen, dat de wet van de planmatige ontwikkeling van de economie aan onze planinstanties de **mogelijkheid** verschaft de maatschappelijke productie juist te plannen. Men mag de **mogelijkheid** echter niet verwarren met de **werkelijkheid**. Dit zijn twee verschillende dingen. Ten einde deze mogelijkheid tot werkelijkheid te maken, moet men deze economische wet onderzoeken, moet men haar beheersen, moet men leren deze met volledige kennis van zaken toe te passen, moet men plannen opstellen, die met de eisen van deze wet volledig rekening houden.

Men kan niet zeggen, dat onze jaar- en vijfjarenplannen met de eisen van deze economische wet volledig rekening houden. Men zegt, dat enkele economische wetten, die bij ons in het socialisme werkzaam zijn, waaronder de waarde-wet, wetten zijn die op de grondslag van de planeconomie „veranderd” of „radicaal veranderd” zijn. Dat is eveneens onjuist. Men kan wetten niet „veranderen”, laat staan „radicaal veranderen”. Indien men wetten veranderen kan, dan kan men ze ook afschaffen en door andere vervangen. De stelling van de „verandering” van de wetten is een restant van de onjuiste formulering van de „afschaffing” en „vorming” van wetten. Ofschoon de formulering van de verandering van de economische wetten bij ons reeds lang gebruikelijk is, zal men ter wille van de nauwkeurigheid toch van deze formulering afstand moeten doen. Men kan de werkingssfeer van deze of gene economische wetten beperken, men kan hun verwoestende werkingen — natuurlijk voor het geval er zulke bestaan — voorkomen, maar men kan hen niet „veranderen” of „afschaffen”.

Wanneer men dus spreekt over de „onderwerping” van de natuurkrachten of de economische krachten, van de „heerschappij” over hen, enz., dan wil men daarmee in het geheel niet beweren dat de mensen in staat zijn de wetten van de wetenschap „af te schaffen” of te „vormen”. Integendeel, men wil daarmee slechts zeggen, dat de mensen in staat zijn wetten te ontdekken, te begrijpen, zich eigen te maken en te leren, ze met volledige kennis van zaken

toe te passen, ze in het belang van de maatschappij te gebruiken en op deze wijze aan zich te onderwerpen, de heerschappij over hen te verkrijgen.

De wetten van de politieke economie in het socialisme zijn dus objectieve wetten, die de wetmatigheid van de processen van het economische leven weerspiegelen, die zich onafhankelijk van onze wil voltrekken. Zij, die deze stelling ontkennen, ontkennen in de grond van de zaak de wetenschap; doordat zij echter de wetenschap ontkennen, ontkennen zij ook de mogelijkheid van elk vooruitzien — ontkennen zij dientengevolge de mogelijkheid het economische leven te leiden.

Men kan zeggen, dat alles wat hier te berde gebracht is, juist en algemeen bekend is, maar niets nieuws bevat en dat het daarom niet de moeite waard is tijd te verspillen aan de herhaling van algemeen bekende waarheden. Natuurlijk is hier in werkelijkheid niets nieuws gezegd, maar het zou verkeerd zijn te denken dat het geen zin heeft tijd te verliezen met het herhalen van enige waarheden, die ons algemeen bekend zijn. De zaak is, dat zich bij ons, als leidende kern, elk jaar duizenden nieuwe, jonge krachten voegen, die bezield zijn van een brandend verlangen ons te helpen, die bezield zijn van een brandend verlangen hun kunnen te tonen, die echter nog niet voldoende marxistisch gevormd zijn, die vele waarheden, die ons goed bekend zijn, niet kennen en gedwongen zijn in het duister rond te tasten.

Zij zijn getroffen door de geweldige verworvenheden van de Sowjet-macht, zij zijn duizelig door de buitengewone successen van de Sowjet-macht en beginnen zich te verbeelden dat de Sowjet-macht tot „alles in staat is”, dat voor haar alles „kinderspel” is, dat zij de wetten van de wetenschap kan afschaffen en nieuwe wetten kan vormen. Wat zullen wij met deze kameraden doen? Hoe zullen wij hen in de geest van het Marxisme-Leninisme opvoeden? Ik denk, dat de systematische herhaling van zogenaamde „algemeen bekende” waarheden en de geduldige toelichting ervan een van de beste middelen is voor de marxistische opvoeding van deze kameraden.

2. HET VRAAGSTUK VAN DE WARENPRODUCTIE IN HET SOCIALISME.

Sommige kameraden beweren dat de Partij onjuist gehandeld zou hebben, toen zij na het in bezit nemen van de macht en de nationalisatie van de productiemiddelen de warenproductie in ons land gehandhaafd heeft. Zij zijn van mening, dat de Partij reeds destijds de warenproductie had moeten afschaffen. Daarbij beroepen zij zich op Engels, die zegt:

„Met het in bezit nemen van de productiemiddelen door de maatschappij is de warenproductie afgeschaft en daarmee de heerschappij van het product over de producenten.”*)

Deze kameraden vergissen zich deerlijk.

Laten wij de formulering van Engels ontleden.

De formulering van Engels kan niet als volkomen duidelijk en nauwkeurig beschouwd worden, omdat zij geen aanwijzingen inhoudt of hier sprake is van het in bezit nemen van **alle** productiemiddelen door de maatschappij, of dat het slechts om een deel van de productiemiddelen gaat, dat wil zeggen of **alle** productiemiddelen tot algemeen volksbezit zijn gemaakt of slechts een deel van de productiemiddelen. Dus, **deze** formulering van Engels kan men in tweeërlei zin opvatten.

Op een andere plaats van de „Anti-Dühring” spreekt Engels over het in bezit nemen van „**alle** productiemiddelen”, over het in bezit nemen van „het geheel van de productiemiddelen”. Dat wil zeggen, Engels heeft bij zijn formulering niet de nationalisatie van een deel der productiemiddelen, maar van alle productiemiddelen op het oog, dat wil zeggen, dat de productiemiddelen, niet alleen van de industrie, maar ook van de landbouw tot algemeen volksbezit worden gemaakt. Hieruit volgt, dat Engels die landen op het oog heeft, waar het kapitalisme en de concentratie van de productie niet alleen in de industrie, maar ook in de landbouw ver genoeg ontwikkeld zijn om **alle**

*(Friedrich Engels, Anti-Dühring, blz. 273, uitgave Pegasus 1938).

productiemiddelen van het land te onteigenen en ze tot algemeen volksbezit te kunnen maken. Engels is dus van oordeel, dat in die landen met de vermaatschappelijking van alle productiemiddelen de warenproductie afgeschaft zou moeten worden. En dat is natuurlijk juist.

Een dergelijk land was aan het eind van de vorige eeuw, bij het verschijnen van de „Anti-Dühring” — slechts één enkel land, namelijk Engeland. Daar hadden, zowel in de industrie als in de landbouw, de ontwikkeling van het kapitalisme en de concentratie van de productie zulk een graad bereikt, dat in het geval van het in bezit nemen van de macht door het proletariaat de mogelijkheid bestond alle productiemiddelen van het land tot algemeen volksbezit te maken en de warenproductie af te schaffen.

Ik laat hier het vraagstuk van de betekenis van de buitenlandse handel voor Engeland, met zijn reusachtig aandeel aan de Engelse economie, buiten beschouwing. Ik denk, dat men slechts na het bestuderen hiervan definitief beslissen kan over de vraag wat met de warenproductie in Engeland na het overnemen van de macht door het proletariaat en na de nationalisatie van alle productiemiddelen gebeuren moet.

Overigens heeft niet alleen aan het einde van de vorige eeuw, maar ook op dit moment nog geen enkel land dat ontwikkelingspeil van het kapitalisme en van de concentratie van de productie in de landbouw bereikt zoals wij die in Engeland waarnemen. Wat andere landen betreft, daar bestaat, ondanks de ontwikkeling van het kapitalisme op het platteland, een numeriek nog vrij sterke klasse van producenten met kleinbezit en middelgrootbezit, over wier lot beslist zou moeten worden in geval van het overnemen van de macht door het proletariaat.

Maar nu de volgende vraag: Wat moet het proletariaat en zijn partij doen wanneer in het een of andere land, o.a. ook in ons land, gunstige voorwaarden voor het overnemen van de macht door het proletariaat en de val van het kapitalisme aanwezig zijn, terwijl het kapitalisme de productiemiddelen in de industrie zo geconcentreerd heeft, dat zij onteigend en tot maatschappelijk bezit gemaakt kunnen worden. Terwijl echter de landbouw, ondanks de groei van het kapitalisme, nog zodanig versnipperd is onder

talrijke werkende kleine en middelgrote eigenaars, dat het niet mogelijk is het vraagstuk van de onteigening van deze producenten te stellen?

Op deze vraag geeft de formulering van Engels geen antwoord. Zij behoeft deze vraag overigens niet te beantwoorden, omdat deze ontstaan is uit een andere vraag, namelijk uit de vraag wat na de vermaatschappelijking van alle productiemiddelen met de warenproductie zal gebeuren.

Wat moet dus gebeuren wanneer niet alle, maar slechts een deel van de productiemiddelen vermaatschappelijkt is, terwijl echter gunstige voorwaarden voor het overnemen van de macht door het proletariaat aanwezig zijn — moet het proletariaat dan de macht overnemen en is het dan noodzakelijk dat de warenproductie onmiddellijk afgeschaft wordt?

Men kan natuurlijk de opvatting van enkele pseudo-Marxisten niet als een antwoord beschouwen, wanneer zij menen dat men onder dergelijke omstandigheden moet afzien van het overnemen van de macht en dat men moet afwachten tot het kapitalisme er in geslaagd is de mil-lionen kleine en middelgrote producenten te ruïneren, hen tot landarbeiders te maken en er in geslaagd is de productiemiddelen in de landbouw te concentreren; wanneer zij menen dat men eerst daarna het vraagstuk van het overnemen van de macht door het proletariaat en van de vermaatschappelijking van alle productiemiddelen kan stellen. Het is duidelijk dat de Marxisten zulk een „uitweg” niet kunnen aanvaarden wanneer zij zich niet met schande en hoon willen overladen.

Men kan ook de opvatting van andere pseudo-Marxisten niet als een antwoord beschouwen, wanneer zij menen, dat men rustig de macht kan overnemen en tot onteigening van de kleine en middelgrote producenten op het platteland kan overgaan en tot de socialisatie van hun productiemiddelen. Deze waanzinnige en misdadige weg kunnen Marxisten evenmin betreden, want een dergelijke weg zou elke mogelijkheid tot overwinning van de proletarische revolutie uitschakelen en de boeren voor lange tijd in het kamp van de vijanden van het proletariaat drijven.

Het antwoord op deze vraag gaf Lenin in zijn werken

„Over de belasting in natura” en in zijn beroemd „Coöperatieplan”.

Het antwoord van Lenin komt in het kort neer op het volgende:

a. men mag de gunstige voorwaarden voor het in bezit nemen van de macht niet voorbij laten gaan, het proletariaat moet naar de macht grijpen, zonder het ogenblik af te wachten tot het kapitalisme de vele miljoenen tellende individuele kleine en middelgrote producenten heeft kunnen ruïneren;

b. de productiemiddelen in de industrie moeten onteigend en tot algemeen volksbezit gemaakt worden;

c. wat de individuele kleine en middelgrote producenten betreft, zij moeten langzamerhand in productiecoöperaties, dat wil zeggen in grote landbouwbedrijven, in collectieve bedrijven, verenigd worden;

d. de industrie moet alzijdig ontwikkeld worden en voor de collectieve bedrijven een moderne technische basis van voortbrenging in het groot worden geschapen, waarbij zij niet onteigend, maar integendeel in versterkte mate van eersteklas tractoren en andere machines voorzien moeten worden;

e. vóór het economisch bondgenootschap tussen stad en land, tussen industrie en landbouw moet de warenproductie (ruil door koop en verkoop) als de voor de boer uitsluitend aanvaardbare vorm van economische betrekkingen met de stad voor bepaalde tijd gehandhaafd worden en moet de Sowjet-handel, zowel de handel van de staat als de handel van de coöperaties en kolchosbedrijven met alle macht ontwikkeld worden, waarbij alle kapitalisten uit de warenhandel moeten worden verdrongen.

De geschiedenis van onze socialistische opbouw toont aan, dat deze ontwikkelingsweg, die Lenin gewezen heeft, de proef volledig heeft doorstaan.

Er kan geen twijfel aan bestaan, dat deze ontwikkelingsweg voor alle kapitalistische landen, waarin een min of meer talrijke klasse van kleine producenten en middelgrote producenten bestaat, de enig mogelijke en doelmatige weg voor de overwinning van het socialisme is.

Er wordt gezegd, dat de warenproductie toch onder alle omstandigheden tot kapitalisme moet leiden en ook onvoor-

waardelijk daartoe leidt. Dit is onjuist. Niet altijd en niet onder alle omstandigheden! Men mag de warenproductie niet vereenzelvigen met kapitalistische productie. Dat zijn twee verschillende dingen. De kapitalistische productie is de hoogste vorm van warenproductie. Slechts dan leidt warenproductie tot kapitalisme **indien** er privaatbezit van productiemiddelen bestaat, **indien** de arbeidskracht als waar op de markt verschijnt, welke waar de kapitalist kan kopen en in het productieproces kan uitbuiten, **indien** dus in het land het systeem van uitbuiting van loonarbeiders door de kapitalisten heerst. De kapitalistische productie begint daar, waar de productiemiddelen in particuliere hand geconcentreerd zijn, terwijl de arbeiders, die de productiemiddelen niet bezitten, genoodzaakt zijn hun arbeidskracht als waar te verkopen. Zonder dit bestaat er geen kapitalistische productie.

Wanneer echter deze voorwaarden, waardoor de warenproductie tot kapitalistische productie wordt, niet aanwezig zijn, indien de productiemiddelen reeds niet meer **privaat** maar **socialistisch** eigendom zijn, wanneer het systeem van de loonarbeid niet bestaat, wanneer de arbeidskracht geen waar meer is, wanneer het uitbuitingssysteem reeds lang geliquideerd is, wat dan: kan men aannemen dat de warenproductie ook dan tot kapitalisme leidt? Neen, dat kan men niet. Maar onze maatschappij is immers juist zo'n maatschappij, waarin de **private** eigendom van de productiemiddelen, het systeem van de loonarbeid en het systeem van de uitbuiting sedert lange tijd niet meer bestaan.

Men mag de warenproductie niet beschouwen als iets op zich zelf staands, als iets, dat onafhankelijk is van de overige economische voorwaarden. De warenproductie is ouder dan de kapitalistische productie. Zij bestond onder de slavernij en was aan haar dienstbaar, zij leidde echter niet tot kapitalisme. Zij bestond in het feodalisme en zij heeft het feodalisme gediend en ofschoon zij enkele voorwaarden voor de kapitalistische productie voorbereidde, leidde zij niet tot kapitalisme. De vraag laat zich stellen: Waarom kan de warenproductie niet ook voor een bepaalde periode onze socialistische maatschappij dienen, zonder tot kapitalisme te leiden, wanneer men in het oog houdt, dat de warenproductie bij ons niet zo onbe-

grensd en alomvattend verspreid is als onder kapitalistische verhoudingen, wanneer men in het oog houdt, dat bij ons aan de warenproductie vaste grenzen gesteld zijn, dank zij zodanige beslissende economische voorwaarden als de maatschappelijke eigendom van de productiemiddelen, als de liquidatie van het systeem van de loonarbeid, als de liquidatie van het uitbuitingssysteem?

Men zegt dat na de vestiging van de heerschappij van de maatschappelijke eigendom van de productiemiddelen in ons land, dat na de liquidatie van het systeem van de loonarbeid en de uitbuiting, het bestaan van de warenproductie haar betekenis verloren heeft en daarom de warenproductie moet worden afgeschaft.

Ook dit is onjuist. Tegenwoordig bestaan bij ons twee hoofdvormen van socialistische productie: de staatsproductie, die aan het gehele volk behoort en de kolchosproductie, waarvan men niet kan zeggen dat zij aan het gehele volk behoort. In de staatsbedrijven zijn de productiemiddelen en de productieopbrengsten algemeen volksbezit. In de collectieve bedrijven daarentegen zijn, ofschoon de productiemiddelen (grond, machines) ook aan de staat behoren, de opbrengsten van de productie eigendom van de afzonderlijke collectieve bedrijven, omdat de collectieve landbouwbedrijven zowel de eigen arbeid aanwenden als eigen zaaigoed gebruiken, terwijl de collectieve bedrijven over de grond, die hun in eeuwig gebruik is overgedragen, feitelijk als over hun eigendom beschikken, ofschoon zij deze noch kunnen verkopen, noch kopen, noch kunnen verpachten of verpanden.

Deze omstandigheid leidt er toe, dat de staat slechts over de opbrengsten van de staatsbedrijven beschikken kan, terwijl alleen de collectieve bedrijven over de collectieve productie als hun eigendom kunnen beschikken. Maar de collectieve bedrijven willen hun producten niet anders afstaan dan in de vorm van waren, waarvoor zij in ruil de waren willen verkrijgen, die zij weer nodig hebben. Andere economische betrekkingen met de stad dan warenbetrekkingen, dan ruil door koop en verkoop, aanvaarden de collectieve bedrijven tegenwoordig niet. Daarom zijn warenproductie en warenomzet bij ons tegenwoordig even noodzakelijk zoals het, zeggen wij, dertig jaar geleden

was, toen Lenin de noodzakelijkheid van een alzijdige ontwikkeling van de warenomzet verkondigde.

Wanneer in plaats van de twee hoofdsectoren van de productie, wanneer in plaats van de staatssector en van de collectieve landbouwsector een enkele, alomvattende productiesector met het beschikkingsrecht over alle consumptiegoederen van het land zal zijn ontstaan, dan zal natuurlijk de warencirculatie met haar „geldhuishouding” als onnodig element van de economie verdwijnen. Maar zolang dit niet het geval is, zolang de twee hoofdsectoren van de productie blijven bestaan, moeten warenproductie en warenomloop als noodzakelijk en hoogst nuttig element in het stelsel van onze economie van kracht blijven.

Op welke manier de totstandkoming van een eenheids-, een verenigde sector zal plaats vinden, langs de weg van een eenvoudige opslorping van de collectieve sector door de staatssector, wat minder waarschijnlijk is (want dit zou als een onteigening van de collectieve bedrijven opgevat worden), of langs de weg van de organisatie van een algemeen economisch orgaan van het gehele volk (waarin de staatsindustrie en de collectieve bedrijven vertegenwoordigd zouden zijn), een economisch orgaan, dat gerechtigd zou zijn tot het beheren van alle gebruiksgoederen van het land en in de loop van de tijd ook van de verdeling van de producten, zeggen wij, langs de weg van de productenruil — dit is een bijzondere vraag, die een afzonderlijke behandeling vereist.

Derhalve vertegenwoordigt onze warenproductie geen gewone warenproductie, maar een warenproductie van een bijzondere soort, een warenproductie zonder kapitalisten, die in hoofdzaak betrekking heeft op waren van verenigde socialistische producenten (staat, collectieve landbouwbedrijven en -coöperaties), waarvan de werkingssfeer beperkt is tot voorwerpen voor persoonlijk gebruik, die zich, naar gebleken is, in geen geval ontwikkelen kan tot een kapitalistische productie en die voorbestemd is tezamen met zijn „geldhuishouding” aan de ontwikkeling en vestiging van de socialistische productie dienstbaar te zijn.

Daarom hebben die kameraden volkomen ongelijk, die verklaren, dat, omdat de socialistische maatschappij de warenvorm van het kapitalisme niet afschaft, alle econo-

mische categorieën, die het kapitalisme eigen zijn, weer hersteld zouden moeten worden, zoals de arbeidskracht als waar, de meerwaarde, het kapitaal, de kapitaalswinst, de gemiddelde winstvoet, enz. Deze kameraden verwarren warenproductie met kapitalistische productie en zij nemen aan, dat wanneer er reeds warenproductie is, er ook kapitalistische productie moet zijn. Zij begrijpen niet, dat onze warenproductie zich principieel onderscheidt van de warenproductie in het kapitalisme.

Bovendien denk ik, dat het noodzakelijk is ook enkele andere begrippen te verwerpen, die ontleend zijn aan „Het Kapitaal” van Marx, waarbij Marx zich bezig gehouden heeft met de ontleding van het kapitalisme en welke begrippen kunstmatig aan onze socialistische verhoudingen gehecht worden. Ik heb hier onder andere het oog op begrippen als „noodzakelijke arbeid” en „meerarbeid”, „noodzakelijk product” en „meerproduct”, „noodzakelijke arbeidstijd” en „meerarbeidstijd”. Marx heeft het kapitalisme ontleed om de bron van de uitbuiting van de arbeidersklasse, de meerwaarde, bloot te leggen en om de arbeidersklasse, die van de productiemiddelen beroofd is, de geestelijke wapenen voor de omverwerping van het kapitalisme te verschaffen. Het is duidelijk, dat Marx daarbij begrippen (categorieën) gebruikt, die over het algemeen beantwoorden aan de kapitalistische verhoudingen. Maar het is meer dan zonderling nu met deze begrippen te werken, nu de arbeidersklasse niet alleen niet beroofd is van de macht en van de productiemiddelen, maar omgekeerd de macht in handen heeft en over de productiemiddelen beschikt. Thans onder onze orde klinken woorden als arbeidskracht als waar, als „huur” van de arbeiders, waarlijk onzinnig: alsof de arbeidersklasse, die de productiemiddelen bezit, zichzelf huurt en aan zichzelf zijn arbeidskracht verkoopt. Even zonderling is het, nu over „noodzakelijke arbeid” en „meerarbeid” te spreken: alsof onder onze verhoudingen de arbeid van de arbeiders, die aan de maatschappij ter beschikking wordt gesteld tot uitbreiding van de productie, tot ontwikkeling van onderwijs en opvoeding, tot het gezondheidswezen, tot de organisatie van de verdediging, enz., voor de arbeidersklasse die thans aan de macht is niet even noodzakelijk

zou zijn als de arbeid die voor de bevrediging van de persoonlijke behoefte van de arbeider en zijn gezin verricht wordt.

Opgemerkt moet worden, dat Marx in zijn werk „Critiek op het program van Gotha”, waarin hij niet meer het kapitalisme, maar onder andere de eerste fase van de communistische maatschappij onderzoekt, de arbeid, die voor de maatschappij verricht wordt ter uitbreiding van de productie, voor onderwijs en opvoeding, voor de bescherming van de gezondheid, voor het beheer en de administratie, voor de vorming van reserves, dat Marx deze arbeid als even noodzakelijk erkent als de arbeid, die tot bevrediging van de consumptiebehoeften van de arbeidersklasse wordt verricht.

Ik denk, dat onze economen aan deze wanverhouding tussen de oude begrippen en de nieuwe stand van zaken in ons socialistisch land een eind moeten maken en dat zij de oude begrippen moeten vervangen door nieuwe, die aan de nieuwe toestand beantwoorden. Wij konden deze wanverhouding tot aan een bepaald tijdstip dulden, maar thans is de tijd gekomen dat wij eindelijk aan deze wanverhouding een eind moeten maken.

3. HET VRAAGSTUK VAN DE WAARDEWET ONDER HET SOCIALISME.

Soms wordt gevraagd: bestaat en werkt in onze socialistische orde de waardewet? Ja, deze bestaat en werkt. Daar, waar waren en warenproductie bestaan, moet ook de waardewet bestaan.

De werkingssfeer van de waardewet strekt zich bij ons vooral uit tot de warenomloop, tot de warenruil door koop en verkoop, tot de ruil voornamelijk van waren voor persoonlijk gebruik.

Hier op dit gebied heeft de waardewet, natuurlijk binnen bepaalde grenzen, de rol van regelaar behouden.

Maar de werking van de waardewet is niet beperkt tot de sfeer van de warenomloop. Deze strekt zich ook uit over de productie. Zeker heeft de waardewet in onze socialistische productie geen regelende betekenis, maar

niettemin werkt zij in op de productie en dat mag bij de leiding van de productie niet buiten beschouwing blijven. De zaak is zo, dat de consumptiegoederen, die ter vergoeding van het aanwenden van arbeidskracht in het productieproces noodzakelijk zijn als waren voortgebracht en omgezet worden, dat deze goederen onderworpen zijn aan de werking van de waardewet. Hier begint de inwerking van de waardewet op de productie. In verband daarmee zijn in onze bedrijven zulke vraagstukken als economische circulatie en rentabiliteit, kostprijs, prijzen e.d. van actuele betekenis. Daarom kunnen en mogen onze bedrijven de waardewet niet buiten beschouwing laten.

Is dat goed? Het is niet slecht. Onder onze huidige voorwaarden is het zeker niet slecht, omdat deze omstandigheid onze bedrijfsleiders opvoedt in de geest van een rationeel bedrijfsbeheer en hen tot discipline aanspoort. Het is niet slecht, omdat deze omstandigheid onze bedrijfsleiders leert de productiewaarden te berekenen, deze nauwkeurig te berekenen en eveneens nauwkeurig de waarde der goederen in de productie te berekenen inplaats van zich bezig te houden met uit de lucht gegrepen gezwets over „gegevens naar schatting”. Het is niet slecht, omdat deze omstandigheid onze economen leert de in de productie verborgen reserves op te sporen en te benutten en ze niet met voeten te treden. Het is niet slecht, omdat deze omstandigheden onze economen leert de productiemethoden systematisch te verbeteren, de productiekosten te verlagen en de bedrijfscalculatie toe te passen en naar de rentabiliteit van de bedrijven te streven. Dit is een goede, praktische school die de groei van onze economische kaders bespoedigt en hen sneller tot werkelijke leiders van de socialistische productie in de huidige ontwikkelingsetappe vormt. Het ongeluk bestaat niet daarin, dat de waardewet bij ons op de productie inwerkt. Het ongeluk bestaat hierin, dat onze economen en plan-deskundigen met geringe uitzonderingen de werking van de waardewet slecht kennen, ze niet bestuderen en het niet verstaan er bij hun berekeningen rekening mee te houden. Daardoor laat zich eigenlijk ook de warboel verklaren, die bij ons nog inzake de prijspolitiek bestaat.

Slechts één van de talrijke voorbeelden: enige tijd ge-

leden was besloten in het belang van de katoenaanplant de verhouding van de prijzen voor katoen en voor tarwe te regelen, de prijzen voor tarwe, die aan de katoenplanters verkocht wordt, nauwkeurig te bepalen en de prijzen voor de katoen, die aan de staat afgeleverd wordt, te verhogen. In verband daarmee hebben onze economen en plan-deskundigen een voorstel uitgewerkt, dat de leden van het Centraal Comité in verbazing moest brengen, omdat volgens dit voorstel voor een ton tarwe bijna dezelfde prijs voorgesteld werd als voor een ton katoen, waarbij de prijs voor een ton tarwe gelijk gesteld werd met de prijs voor een ton gebakken brood. Op de opmerkingen van de leden van het Centraal Comité, dat de prijs voor een ton gebakken brood in verband met de extra kosten voor malen en bakken hoger zijn moest dan de prijs voor een ton tarwe en dat katoen in het algemeen veel duurder is dan tarwe, waarvan ook de wereldmarktprijzen voor katoen en tarwe getuigen, konden de samenstellrs van het voorstel niets redelijks te berde brengen. Dientengevolge moest het Centraal Comité de zaak in eigen handen nemen, de tarweprijzen verlagen en de katoenprijzen verhogen. Wat zou gebeurd zijn indien het voorstel van deze kameraden kracht van wet had gekregen? Wij zouden de katoenplanters geruïneerd hebben en wij zouden zonder katoen gebleven zijn.

Betekent dit alles echter, dat de werking van de waardewet bij ons dezelfde draagwijdte heeft als in het kapitalisme, dat de waardewet bij ons de regelaar van de productie is? Neen, dat betekent het niet. In feite is de werkingssfeer van de waardewet in onze economische orde streng begrensd en beperkt binnen een bepaald kader.

Er is reeds op gewezen, dat de werkingssfeer van de warenproductie in ons stelsel begrensd is en zich tot een bepaald kader beperkt. Hetzelfde moet gezegd worden van de werkingssfeer van de waardewet. Zonder twijfel moet het ontbreken van de particuliere eigendom van de productiemiddelen en de vermaatschappelijking ervan zowel in de stad als op het land de werkingssfeer van de waardewet en haar invloed op de productie beperken.

In dezelfde richting werkt ook de wet van de planmatige (evenredige) ontwikkeling van de economie die de wet

van de concurrentie en de anarchie der productie vervangen heeft.

In dezelfde richting werken onze jaarplannen en Vijfjaarplannen en in het algemeen onze economische politiek die steunt op de eisen van de wet van de planmatige ontwikkeling van de economie.

Dit alles leidt ertoe, dat de werkingssfeer van de waardewet bij ons streng begrensd is en dat de waardewet bij ons niet de rol van regelaar van de productie kan spelen. Daaruit wordt eigenlijk ook het „frappante” feit verklaarbaar, dat ondanks de ononderbroken en stormachtige groei van onze socialistische productie, de waardewet bij ons niet tot overproductie-crisis leidt, terwijl dezelfde waardewet, die in het kapitalisme een omvangrijke werkingssfeer heeft, ondanks het lage groeitempo van de productie van de kapitalistische landen — tot periodieke overproductiecrisis leidt.

Men zegt, dat de waardewet een onvergankelijke wet is, die onvoorwaardelijk geldt voor alle perioden van de historische ontwikkeling, dat, wanneer de waardewet ook in de periode van de tweede fase van de Communistische maatschappij haar kracht als regelaar van de ruilbetrekkingen verliest, zij niettemin in deze ontwikkelingsfase haar kracht behoudt als regelaar van de verhouding tussen de productietakken, als regelaar van de arbeidsverdeling tussen de bedrijfstakken.

Dit is volkomen onjuist. De waarde, evenals de waardewet, is een historische categorie die verbonden is aan het bestaan van de warenproductie. Met het verdwijnen van de warenproductie verdwijnt ook de waarde met haar vormen en de waardewet.

In de tweede fase van de Communistische maatschappij zal de hoeveelheid arbeid, die aangewend wordt voor de vervaardiging van de producten, niet langs een omweg gemeten worden, niet met behulp van de waarde en haar vormen, zoals bij de warenproductie, maar direct en onmiddellijk door de hoeveelheid tijd, door het aantal uren, dat voor de vervaardiging van de producten aangewend wordt. Wat de arbeidsverdeling tussen de bedrijfstakken aangaat, deze wordt niet geregeld door de waardewet, die in deze tijd haar kracht verloren heeft, maar door de groei

van de behoeften van de maatschappij aan producten. Dat zal een maatschappij zijn, waarin de productie door de behoeften van de maatschappij bepaald wordt en het vaststellen van de behoeften van de maatschappij voor de planorganen een betekenis van de eerste orde krijgt.

Volledig onjuist is ook de bewering, dat in ons huidige economische stelsel, in de eerste fase van de ontwikkeling van de Communistische maatschappij, de waardewet zg. de „verhoudingen” van de verdeling van de arbeid tussen de verschillende bedrijfstakken regelt. Indien dit waar zou zijn, dan zou onbegrijpelijk zijn, waarom bij ons niet overwegend de lichte industrie als meest rendabele industrietaak ontwikkeld wordt tegenover de zware industrie, die dikwijls minder en soms in het geheel niet rendabel is.

Indien het waar zou zijn, dan zou het onbegrijpelijk zijn, waarom bij ons niet een aantal bedrijven van de zware industrie, die voorlopig onrendabel zijn, waarin het werk van de arbeiders niet het „nodige effect” sorteert, niet gesloten wordt, en niet nieuwe bedrijven van de ongetwijfeld rendabele lichte industrie worden opgericht, waarin het werk van de arbeiders een „groter effect” sorteert.

Indien het waar zou zijn, dan zou het onbegrijpelijk zijn, waarom bij ons niet de arbeiders uit de minder rendabele, maar voor de volkseconomie zeer belangrijke bedrijven overeenkomstig de waardewet, die zgn. de „verhouding” van de arbeidsverdeling tussen de bedrijfstakken regelt, overgeheveld worden naar de meer rendabele bedrijven.

Wanneer wij deze kameraden zouden volgen, dan zouden wij kennelijk moeten afzien van de voorrang van de voortbrenging van productiemiddelen ten gunste van de voortbrenging van consumptiemiddelen. Maar wat betekent afzien van de voorrang van productiemiddelen? Dit betekent de mogelijkheid van de ononderbroken groei aan onze economie ontnemen, want het is onmogelijk de gestadige groei van onze economie te verzekeren zonder tegelijkertijd de voorrang van de voortbrenging van de productiemiddelen te verzekeren.

Deze kameraden vergeten, dat de waardewet slechts in het kapitalisme, slechts onder aanwezigheid van de particuliere eigendom van de productiemiddelen, onder de aanwezigheid van de concurrentie, van de anarchie in de pro-

ductie en van overproductiecrises, regelaar van de productie kan zijn. Zij vergeten, dat de werkingssfeer van de waardewet bij ons door de aanwezigheid van de gemeenschapseigendom van de productiemiddelen, door de werking van de wet van de planmatige ontwikkeling van de nationale economie beperkt is — dat hij dientengevolge ook door onze jaarplannen en Vijfjarenplannen beperkt is, die ongeveer de eisen van deze wet weerspiegelen.

Sommige kameraden concluderen daaruit, dat de wet van de planmatige ontwikkeling van de economie en het „plannen” van de economie het principe van de rentabiliteit in de productie opheffen. Dit is volstrekt onjuist. De zaak is precies omgekeerd. Wanneer men de rentabiliteit niet beschouwt van het standpunt van afzonderlijke bedrijven of bedrijfstakken en niet naar de maatstaf van een jaar, maar van het standpunt van de gehele economie, en met de maatstaf van ongeveer tien tot vijftien jaar, wat de enig juiste probleemstelling is, dan kan de tijdelijke en onzekere rentabiliteit van afzonderlijke bedrijven of bedrijfstakken in het geheel geen vergelijking doorstaan met de hogere vorm van zekere en voortdurende rentabiliteit, die wij aan de wet van de planmatige ontwikkeling van de economie en het „plannen” van de economie te danken hebben — omdat zij ons de periodieke economische overproductie-crisis, die de economie verstoren en de maatschappij geweldige materiële schade berokkenen, besparen en ons de ononderbroken buitengewoon snelle groei van de economie verzekeren.

Kortom, er kan geen twijfel aan bestaan, dat onder onze huidige socialistische productievoorwaarden de waardewet niet de „regelaar van de verhoudingen” bij de arbeidsverdeling tussen de verschillende bedrijfstakken kan zijn.

4. HET VRAAGSTUK VAN DE OPHEFFING VAN DE TEGENSTELLING TUSSEN STAD EN LAND, TUSSEN GEESTELIJKE EN LICHAAMELIJKE ARBEID ALS-MEDE HET VRAAGSTUK VAN HET AFSCHAFFEN VAN DE TUSSEN DEZE BESTAANDE VERSCHILLEN.

Deze titel raakt een aantal problemen, die zich in wezen van elkaar onderscheiden; ik vat ze echter in één hoofdstuk

samen, niet om ze door elkaar te halen maar uitsluitend terwille van een korte uiteenzetting. Het vraagstuk van de opheffing van de tegenstelling tussen stad en land, tussen industrie en landbouw is een bekend vraagstuk, dat lang geleden reeds door Marx en Engels gesteld werd. De economische grondslag van deze tegenstelling vormt de uitbuiting van het dorp door de stad, de onteigening van de boeren en de ruïnering van de meerderheid van de agrarische bevolking door het gehele verloop van de ontwikkeling van de industrie, de handel en het crediet-systeem in het kapitalisme. Daarom moet de tegenstelling tussen stad en land in het kapitalisme als een belangen-tegenstelling beschouwd worden. Op deze grondslag ontstond de vijandige houding van het dorp tegenover de stad en over het algemeen tegenover de „stedelingen”.

Zonder twijfel moest met de vernietiging van het kapitalisme en het uitbuitingssysteem, met de versterking van de socialistische orde in ons land, ook de belangen-tegenstelling tussen stad en land, tussen industrie en landbouw verdwijnen. Zo was het ook. De geweldige hulp, die onze boeren van de zijde van de socialistische stad, van de zijde van onze arbeidersklasse bij de liquidatie van de grootgrondbezitters en het koelakkendom bewezen werd, verstevigde de grondslag van het bondgenootschap van de arbeidersklasse met de boeren, en de systematische verzorging van de boeren en hun collectieve bedrijven met eerste klas tractoren en andere machines veranderde het bondgenootschap van de arbeidersklasse met de boeren in vriendschap tussen beide. Natuurlijk vormen de arbeiders en de boerenbevolking in de collectieve bedrijven niettemin twee klassen, die zich op grond van hun toestand van elkaar onderscheiden. Maar dit verschil verzwakt in geen enkel opzicht hun vriendschap. Omgekeerd, hun belangen bevinden zich op hetzelfde gemeenschappelijke vlak, op het vlak van de versterking van het socialisme en van de overwinning van het communisme. Het is daarom niet te verwonderen, dat van het vroegere wantrouwen en eerst recht van de haat van het dorp tegen de stad geen spoor is overgebleven.

Dit alles betekent dat de grondslag waarop de tegenstelling tussen stad en land, tussen industrie en landbouw

ontstond door onze huidige socialistische orde reeds is opgeheven.

Dit betekent natuurlijk niet, dat de opheffing van de tegenstelling tussen stad en land tot de „ondergang van de grote steden” moet voeren. (Zie „Anti-Dühring” van Engels.)

De grote steden zullen niet alleen niet ondergaan, maar er zullen nog meer grote steden ontstaan, als centra van de grootste groei van de cultuur, als centra niet alleen van de groot-industrie, maar ook van de verwerking van de agrarische producten en van de machtige ontwikkeling van alle takken van de voedingsmiddelenindustrie.

Deze omstandigheid zal de culturele opbloei van het land vergemakkelijken en leiden tot nivellering van de levensvoorwaarden van de stad en het dorp.

Een overeenkomstige toestand hebben wij met betrekking tot het probleem van de opheffing van de tegenstelling tussen geestelijke en lichamelijke arbeid. Dit is eveneens een bekend probleem, dat reeds lang geleden door Marx en Engels opgeworpen werd. De economische grondslag van de tegenstelling tussen geestelijke en lichamelijke arbeid is de uitbuiting der mensen die lichamelijke arbeid verrichten door de vertegenwoordigers der geestelijke arbeid. Algemeen bekend is welke kloof er onder het kapitalisme tussen de lichamelijke arbeid verrichtende mensen en het leidende personeel in de bedrijven bestond. Het is bekend, dat zich op de grondslag van deze kloof een vijandige houding van de arbeiders tot de directeur, tot de ingenieur, tot de werkbaas en tot andere vertegenwoordigers van het technisch personeel als tot hun vijanden heeft ontwikkeld. Het is begrijpelijk, dat met de vernietiging van het kapitalisme en het uitbuitingssysteem ook de belangtegenstelling tussen geestelijke en lichamelijke arbeid moest verdwijnen. En zij is werkelijk in onze moderne socialistische orde verdwenen. Op het ogenblik zijn de lichamelijke arbeid verrichtende mensen en het leidende personeel geen vijanden, maar kameraden, vrienden, leden van hetzelfde productie-collectief die ten zeerste geïnteresseerd zijn bij de voorspoedige ontwikkeling en de verbetering van de productie. Van de vroegere vijandschap tussen hen is geen spoor overgebleven.

Een volkomen ander karakter heeft het probleem van het verdwijnen van de verschillen tussen stad (industrie) en land (landbouw), tussen lichamelijke en geestelijke arbeid. Dit probleem werd door de klassieken van het Marxisme niet gesteld. Dit is een nieuw vraagstuk, dat gesteld werd door de praktijk onzer socialistische opbouw.

Is dit niet een gezocht probleem, heeft het voor ons enige praktische of theoretische betekenis? Neen, dit probleem mag men niet als verzonnen beschouwen. Omgekeerd, het is voor ons een hoogst ernstig probleem.

Neemt men b.v. het verschil tussen de landbouw en de industrie, dan bestaat het voor ons niet alleen daarin, dat de arbeidsvoorwaarden in de landbouw verschillend zijn van de arbeidsvoorwaarden in de industrie, maar vooral en voornamelijk hierin, dat wij in de industrie algemeen volkseigendom van de productiemiddelen en van de voortbrengselen der productiemiddelen hebben, terwijl wij in de landbouw geen algemeen volkseigendom, maar groepsbezit, kolchos-eigendom hebben. Er werd reeds op gewezen, dat deze omstandigheid leidt tot handhaving van de omloop van waren, dat alleen met het verdwijnen van dit verschil tussen industrie en landbouw de warenproductie met alle daaruit voortvloeiende gevolgen kan verdwijnen. Derhalve kan niet ontkend worden, dat het verdwijnen van dit wezenlijke verschil tussen landbouw en industrie voor ons van de allergrootste betekenis moet zijn.

Hetzelfde moet gezegd worden over het probleem van de opheffing van het wezenlijke verschil tussen geestelijke en lichamelijke arbeid. Dit probleem is voor ons eveneens van de allergrootste betekenis. Tot aan het begin van de ontplooiing van de massale socialistische wedijver liep de groei van de industrie niet helemaal glad van stapel, en verscheidene kameraden stelden zelfs voor, het tempo van de ontwikkeling van de industrie te verlangzamen. Dit laat zich hoofdzakelijk hieruit verklaren, dat het cultureel-technisch peil van de arbeiders te laag was, en ver achter bleef bij het peil van het technische personeel. De zaak veranderde echter grondig, toen de socialistische wedijver bij ons een massaal karakter kreeg.

Juist daarna ging de industrie in versneld tempo vooruit. Waarom heeft de socialistische wedijver een massaal

karakter verkregen? Omdat zich onder de arbeiders hele groepen kameraden bevonden, die zich niet alleen het minimum aan technische kennis eigen maakten, maar verder gingen en zich tot het peil van het technische personeel verhieven. Zij begonnen de technici en de ingenieurs te verbeteren, de bestaande normen als verouderd te doorbreken en nieuwe modernere normen in te voeren enz. Wat zou er gebeurd zijn, indien niet enkele groepen van arbeiders, maar de meerderheid van de arbeiders hun cultureel-technisch peil verheven had tot het peil van de ingenieurs en het technische personeel? Onze industrie zou tot een hoogte gestegen zijn, die voor de industrie van andere landen onbereikbaar is. Derhalve kan niet ontkend worden, dat de opheffing van het wezenlijk onderscheid tussen geestelijke en lichamelijke arbeid door verheffing van het cultureel-technische peil van de arbeiders tot het peil van het technische personeel voor ons van de allergrootste betekenis moet zijn.

Enkele kameraden beweren, dat mettertijd niet alleen het wezenlijke verschil tussen industrie en landbouw, tussen lichamelijke en geestelijke arbeid verdwijnen zal, maar dat zelfs elk onderscheid tussen deze verdwijnt. Dat is niet juist. De opheffing van het wezenlijke verschil tussen industrie en landbouw kan niet leiden tot de opheffing van elk verschil er tussen. Enig onderscheid, hoewel niet wezenlijk, zal wegens het verschil in arbeidsvoorwaarden in de industrie en in de landbouw onvoorwaardelijk blijven bestaan. Zelfs in de industrie, wanneer men de verschillende bedrijfstakken in het oog houdt, zijn de arbeidsvoorwaarden niet overal gelijk: de arbeidsvoorwaarden van de mijnwerkers b.v. zijn verschillend van de arbeidsvoorwaarden van de arbeiders in een gemechaniseerde schoenfabriek. De arbeidsvoorwaarden van de arbeiders in de ertsmijnen zijn verschillend van de arbeidsvoorwaarden van de arbeiders in de machine-industrie. Wanneer dit juist is, dan moet des te meer een zeker verschil blijven bestaan tussen industrie en landbouw.

Hetzelfde moet gezegd worden met betrekking tot het verschil tussen geestelijke en lichamelijke arbeid. Het wezenlijke verschil tussen beide, in de zin van de kloof tussen het cultureel-technisch peil zal onvoorwaardelijk verdwij-

nen. Maar enig verschil, hoewel niet wezenlijk, zal niettemin blijven bestaan, reeds daarom omdat de arbeidsvoorwaarden van het leidende personeel van de bedrijven niet dezelfde zijn als de arbeidsvoorwaarden van de arbeiders.

De kameraden, die het tegendeel beweren, steunen waarschijnlijk op de bekende formulering in enkele van mijn redevoeringen, waarin gesproken wordt over de opheffing van het verschil tussen industrie en landbouw, tussen geestelijke en lichamelijke arbeid, zonder dat het voorbehoud gemaakt wordt, dat sprake is van de opheffing van het **wezenlijke** verschil en niet van elk verschil. De kameraden hebben mijn formuleringen juist zó opgevat en aangenomen, dat dit de opheffing van elk verschil betekent. Dit betekent echter, dat de formulering onnauwkeurig en onbevredigend was. Men moet deze verwerpen en door een andere formulering vervangen, die spreekt van de opheffing van de wezenlijke verschillen en van de handhaving van de onwezenlijke verschillen tussen industrie en landbouw, tussen geestelijke en lichamelijke arbeid.

5. HET VRAAGSTUK VAN HET UITEENVALLLEN VAN DE ALGEMENE WERELDMARKT EN VAN DE VERDIEPING VAN DE CRISIS VAN HET KAPITALISTISCHE WERELDSTELSEL

Als voornaamste economische resultaat van de Tweede Wereldoorlog en zijn economische gevolgen moet het uiteenvallen van de algemene, alomvattende wereldmarkt beschouwd worden. Deze omstandigheid was bepalend voor de verdere verdieping van de algemene crisis van het kapitalistische wereldstelsel.

De Tweede Wereldoorlog zelf is door deze crisis veroorzaakt. Elk van de twee kapitalistische coalities, die zich gedurende de oorlog in elkaar vastgebeten hadden, rekende er op de tegenstander te verslaan en de wereldheerschappij te kunnen veroveren. Op deze wijze zochten ze een uitweg uit de crisis. De Verenigde Staten van Amerika rekenden er op hun gevaarlijkste concurrenten, Duitsland en Japan, buiten gevecht te stellen, de buitenlandse markten en de

grondstoffenbronnen in de wereld tot zich te trekken en de wereldheerschappij te kunnen veroveren.

De oorlog heeft deze hoop echter niet gerechtvaardigd. Zeker, Duitsland en Japan werden als concurrenten van de drie belangrijkste kapitalistische landen, de Verenigde Staten van Amerika, Engeland en Frankrijk, buiten gevecht gesteld. Maar tegelijkertijd vielen China en de andere volksdemocratische landen in Europa, weg uit het kapitalistische stelsel en vormden tezamen met de Sowjet-Unie een eensgezind en machtig socialistisch kamp, dat tegenover het kamp van het kapitalisme staat. Het bestaan van de twee tegenovergestelde kampen leidde economisch er toe, dat de algemene, alomvattende wereldmarkt uiteenviel en als resultaat hebben wij thans twee parallelle, elkaar eveneens tegengestelde wereldmarkten.

Opgemerkt dient te worden, dat de Verenigde Staten en Engeland, evenals Frankrijk, natuurlijk tegen hun wil, tot de vorming en versterking van de nieuwe parallelle wereldmarkt bijgedragen hebben. Zij legden aan de Sowjet-Unie, China en de Europese volksdemocratische landen, die niet tot het stelsel van het „Marshall-plan” toetraden, een economische blokkade op om hen op deze wijze te wurgen. In werkelijkheid kwam er echter niets van de werking, maar versterkte zich de nieuwe wereldmarkt.

In elk geval was het belangrijkste in deze aangelegenheid natuurlijk niet de economische blokkade, maar de omstandigheid, dat deze landen zich in de na-oorlogse periode economisch aaneensloten en hun economische samenwerking en wederkerige hulp op gang brachten. De ervaringen van deze samenwerking tonen aan, dat geen enkel kapitalistisch land aan de volksdemocratische landen zulk een doeltreffende en technisch gekwalificeerde hulp zou kunnen verstrekken, als de Sowjet-Unie. Het gaat er niet alleen om, dat deze hulp zo goedkoop mogelijk geboden werd en technisch van de eerste rang was. Het gaat vooral hierom, dat aan deze samenwerking de oprechte wens ten grondslag ligt elkaar te helpen en een algemene economische opbloei te bewerkstelligen. Als resultaat is er in deze landen een hoog ontwikkelingstempo van de industrie te zien. Men kan met zekerheid zeggen, dat het met het oog op zulk een ontwikkelingstempo van de industrie spoedig

zo ver zal zijn gekomen, dat deze landen niet slechts geen warentoevoer uit de kapitalistische landen nodig hebben, maar ook zelf de noodzaak zullen voelen de overtollige waren van de eigen productie aan derden af te geven.

Daaruit volgt echter, dat de sfeer waarin de belangrijkste kapitalistische landen (USA, Engeland en Frankrijk) de wereldgrondstoffenbronnen kunnen uitbuiten, zich niet zal uitbreiden, maar zal inkrimpen, dat de kansen voor afzet op de wereldmarkt voor deze landen slechter zullen worden, terwijl de onderbezetting van de bedrijven in deze landen zal toenemen. En hierin bestaat eigenlijk juist de ingetreden verdieping van de algemene crisis van het kapitalistische wereldstelsel in verband met het uiteenvallen van de wereldmarkt.

Dit ondervinden de kapitalisten zelf, want het is moeilijk, het verlies van markten als die van de Sowjet-Unie en van China, niet te voelen. Zij doen moeite deze moeilijkheden door het „Marshall-plan”, door de oorlog in Korea, door de geforceerde herbewapening en de militarisering van de industrie, te overbruggen. Maar daarbij lijken zij heel veel op drenkelingen, die zich aan een strohalm vastklampen.

In verband met deze toestand zijn voor de economen twee vragen ontstaan:

1. Kan men beweren, dat de door Stalin voor de Tweede Wereldoorlog uitgesproken bekende stelling over de relatieve stabiliteit van de markten in de periode van de algemene crisis van het kapitalisme, nog steeds van kracht is?
2. Kan men beweren, dat de bekende, door Lenin in het voorjaar van 1916 uitgesproken stelling, volgens welke ondanks de verrotting van het kapitalisme „het kapitalisme over het algemeen onvergelijklijk sneller groeit dan vroeger”, nog steeds van kracht is?

Ik meen, dat men dit niet kan beweren. Als gevolg van de nieuwe voorwaarden, die in verband met de Tweede Wereldoorlog zijn opgetreden, moet men beide stellingen nu als ongeldig beschouwen.

6. HET VRAAGSTUK VAN DE ONVERMIJDELIJKHEID VAN OORLOGEN TUSSEN DE KAPITALISTISCHE LANDEN

Verschillende kameraden beweren, dat tengevolge van de ontwikkeling van de nieuwe internationale voorwaarden na de Tweede Wereldoorlog, oorlogen tussen de kapitalistische landen opgehouden zouden hebben onvermijdelijk te zijn. Zij zijn van mening, dat de tegenstellingen tussen het kamp van het socialisme en het kamp van het kapitalisme sterker zijn dan de tegenstellingen tussen de kapitalistische landen, dat de Verenigde Staten van Amerika de andere kapitalistische landen voldoende aan zich onderworpen zouden hebben, teneinde te kunnen verhinderen, dat zij met elkaar oorlog voeren en elkaar wederzijds verzwakken, dat de vooraanstaande figuren van het kapitalisme uit de ervaringen van de twee wereldoorlogen, die de gehele kapitalistische wereld ernstige schade berokkende, voldoende geleerd zouden hebben om zich niet te veroorloven, de kapitalistische landen andermaal tegen elkaar in een oorlog te slepen, dat tengevolge van dit alles oorlogen tussen de kapitalistische landen opgehouden zouden hebben onvermijdelijk te zijn.

Deze kameraden vergissen zich. Zij zien de aan de oppervlakte glinsterende, uiterlijke verschijnselen, maar ze zien niet de diep gewortelde krachten, die, ofschoon voorlopig in het verborgene werkzaam, niettemin de loop van de gebeurtenissen zullen bepalen.

Uiterlijk schijnt alles „in de beste orde”: De Verenigde Staten van Amerika hebben West-Europa, Japan en andere kapitalistische landen op vast rantsoen gesteld; Duitsland (West-Duitsland), Engeland, Frankrijk, Italië en Japan zijn nu in de klauwen van de Ver. Staten en doen gehoorzaam wat de Ver. Staten hun bevelen. Het zou echter verkeerd zijn te veronderstellen, dat deze „beste orde” tot „in alle eeuwigheid” gehandhaafd kan blijven, dat deze landen de heerschappij en het juk van de Ver. Staten eideloos zullen dulden, dat zij niet zouden pogen het juk van de Amerikaanse slavernij af te schudden en de weg naar een zelfstandige ontwikkeling te betreden.

Nemen wij in de eerste plaats Engeland en Frankrijk.

Dit zijn ongetwijfeld imperialistische landen. Voor hen hebben goedkope grondstoffen en verzekerde afzetmarkten ongetwijfeld een betekenis van de eerste orde. Kan men aannemen, dat zij de huidige toestand eindeloos zullen dulden, waar de Amerikanen onder de dekmantel van de „hulp” in het raam van het „Marshall-plan” de economie van Engeland en Frankrijk binnen dringen en er naar streven deze tot een economisch aanhangsel van de Ver. Staten te maken; waar het Amerikaanse kapitaal de grondstoffen en de afzetmarkten in de Britse en Franse koloniën tot zich trekt en aldus een catastrofe voor de hoge winsten van de Engelse en Franse kapitalisten voorbereidt? Zou het niet juister zijn te zeggen, dat het kapitalistische Engeland en aansluitend ook het kapitalistische Frankrijk tenslotte genoodzaakt zullen worden zich aan de omarming van de Ver. Staten te ontrukken en het op een conflict met deze laatste te laten aankomen, om zich een zelfstandige plaats en natuurlijk hoge winsten te verzekeren?

Gaan we over tot de voornaamste overwonnen landen, Duitsland (West-Duitsland) en Japan. Deze landen leiden thans onder de laars van het Amerikaanse kapitalisme een ellendig bestaan. Hun industrie en landbouw, hun handel, hun buiten- en binnenlandse politiek, hun gehele levenswijze zijn aan de zware druk van het Amerikaanse bezettings-„regiem” bloot gesteld. Maar deze landen waren gisteren toch nog imperialistische grote mogendheden, die de heerschappij van Engeland, de Ver. Staten en Frankrijk in Europa en Azië op haar grondvesten deden wankelen. Te geloven, dat deze landen niet zullen proberen, weer op de been te komen, het „regiem” van de Ver. Staten te breken en een weg naar een zelfstandige ontwikkeling af te dwingen — dat zou betekenen aan wonderen te geloven.

Men zegt, dat de tegenstellingen tussen het socialisme en het kapitalisme sterker zijn dan die tussen de kapitalistische landen. Theoretisch is dat natuurlijk juist. Dat is niet alleen nu, in de huidige tijd, juist, dat was ook vóór de Tweede Wereldoorlog juist. En dat hadden de leiders van de kapitalistische landen ook min of meer begrepen. Niettemin begon de Tweede Wereldoorlog niet als een oorlog met de Sowjet-Unie, maar als een oorlog tussen de kapi-

talistische landen. Waarom? Ten eerste, omdat de oorlog met de Sowjet-Unie, als het land van het socialisme, voor het kapitalisme gevaarlijker is, dan de oorlog tussen de kapitalistische landen, want terwijl het bij een oorlog tussen de kapitalistische landen slechts om het overwicht van deze of gene kapitalistische landen over andere kapitalistische landen gaat, dan staat bij een oorlog tegen de Sowjet-Unie onvoorwaardelijk het bestaan van het kapitalisme zelf op het spel. Ten tweede, omdat de kapitalisten ofschoon zij ten behoeve van „propaganda”-doeleinden over de agressiviteit van de Sowjet-Unie moord en brand schreeuwen, zelf niet aan deze agressiviteit van de Sowjet-Unie geloven, daar zij de vredespolitiek van de Sowjet-Unie in hun berekening betrekken en weten, dat de Sowjet-Unie uit eigen beweging de kapitalistische landen niet zal overvallen.

Na de eerste wereldoorlog was men ook van mening, dat Duitsland definitief buiten gevecht was gesteld, precies zoals sommige kameraden nu denken, dat Japan en Duitsland definitief buiten gevecht zijn gesteld. Destijds werd ook gezegd, en in de pers luid verkondigd, dat de Ver. Staten Europa op vast rantsoen hadden gesteld, dat Duitsland zich niet meer kon herstellen, dat er van nu af aan geen oorlogen meer tussen kapitalistische landen mogelijk zouden zijn. Niettemin heeft Duitsland zich in nauwelijks vijftien tot twintig jaar na zijn nederlaag als grote mogendheid hersteld; het had zijn juk afgeschud en een weg naar zelfstandige ontwikkeling betreden. Daarbij is het kenmerkend, dat niemand anders dan Engeland en de Ver. Staten van Amerika Duitsland geholpen hebben zich economisch te herstellen en zijn economisch oorlogspotentieel te vergroten. Natuurlijk hielpen de Ver. Staten en Engeland Duitsland zich economisch te herstellen, omdat zij beoogden het herstelde Duitsland tegen de Sowjet-Unie te richten, tegen het land van het socialisme te gebruiken. Maar Duitsland richtte zijn krachten in de eerste plaats tegen het Engels-Frans-Amerikaanse blok. En toen Hitler-Duitsland de oorlog aan de Sowjet-Unie verklaarde, heeft het Engels-Frans-Amerikaanse blok zich niet alleen niet bij Hitler-Duitsland aangesloten, maar was het integendeel

genoodzaakt met de Sowjet-Unie een bondgenootschap tegen Hitler-Duitsland aan te gaan.

Derhalve bleek de strijd van de kapitalistische landen om de markten en de wens, zijn concurrenten te verzuipen, in de praktijk sterker dan de tegenstelling tussen het kamp van het kapitalisme en het kamp van het socialisme.

Het is de vraag welke waarborgen er bestaan dat Duitsland en Japan zich niet opnieuw oprichten, dat zij niet zullen trachten het Amerikaanse juk af te schudden en een zelfstandig leven te beginnen. Ik denk, dat zulke waarborgen niet bestaan.

Hieruit volgt echter, dat de onvermijdelijkheid van oorlogen tussen de kapitalistische landen blijft bestaan.

Er wordt gezegd, dat de stelling van Lenin, dat het imperialisme onvermijdelijk oorlogen voortbrengt, als verouderd zou moeten worden beschouwd, omdat thans machtige volkskrachten gegroeid zijn, die optreden voor de bescherming van de vrede en tegen een nieuwe wereldoorlog. Dat is onjuist.

De huidige vredesbeweging heeft ten doel de volksmassa's tot de strijd voor het behoud van de vrede, ter voorkoming van een nieuwe wereldoorlog te mobiliseren. Derhalve heeft zij niet ten doel het kapitalisme ten val te brengen en het socialisme te vestigen, zij beperkt zich tot de democratische doeleinden van de strijd voor het behoud van de vrede. In dit opzicht onderscheidt zich de huidige beweging tot behoud van de vrede van de beweging tijdens de eerste wereldoorlog voor de omzetting van de imperialistische oorlog in een burgeroorlog, omdat deze laatste beweging verder ging en socialistische doeleinden nastreefde.

Het is mogelijk, dat de strijd voor de vrede bij een bepaalde samenloop van omstandigheden zich hier en daar tot een strijd voor het socialisme zal ontwikkelen. Maar dat zal dan reeds niet meer de huidige vredesbeweging zijn, maar een op de omverwerping van het kapitalisme gerichte beweging.

Het meest waarschijnlijke is, dat de huidige vredesbeweging, als beweging voor de handhaving van de vrede in geval van succes tot het voorkomen van een bepaalde oorlog zal leiden, tot een tijdelijk uitstel, tot een tijdelijke handhaving van de bepaalde vrede, tot het aftreden van

een oorlogszuchtige regering en tot haar vervanging door een andere regering, die bereid is tijdelijk de vrede te handhaven. Dat is natuurlijk goed. Zelfs heel goed. Maar het is niettemin niet voldoende, om de onvermijdelijkheid van de oorlogen tussen de kapitalistische landen in het algemeen op te heffen. Het is niet voldoende, omdat het imperialisme niettegenstaande alle successen van de vredesbeweging blijft bestaan, intact blijft en daarmee ook de onvermijdelijkheid van oorlogen van kracht blijft.

Om de onvermijdelijkheid van de oorlogen op te heffen, moet men het imperialisme vernietigen.

7. HET VRAAGSTUK VAN DE ECONOMISCHE GRONDWETTEN VAN HET MODERNE KAPITALISME EN VAN HET SOCIALISME

Zoals bekend werd in de discussie enkele malen het vraagstuk van de economische grondwetten van het kapitalisme en het socialisme gesteld. Er werden verschillende meningen geuit, waaronder de meest fantastische. De meeste deelnemers aan de discussie reageerden op deze kwestie echter nauwelijks en er werd in dit opzicht geen enkele oplossing aangegeven. Maar geen der deelnemers aan de discussie heeft het bestaan van dergelijke wetten ontkend.

Bestaat er een economische grondwet van het kapitalisme? Ja, zij bestaat. Wat voor wet is dat? Waaruit bestaan haar kenmerken? De economische grondwet van 't kapitalisme is een wet, die niet de een of andere afzonderlijke zijde of deze of gene afzonderlijke ontwikkelingsprocessen van de kapitalistische productie bepaalt, maar alle voornaamste zijden en alle voornaamste processen van deze ontwikkeling, dus het wezen van de kapitalistische productie, haar quintessens bepaalt.

Is de waardewet soms de economische grondwet van het kapitalisme? Neen, de waardewet is in de eerste plaats een wet van de warenproductie. Zij bestond vóór het kapitalisme en blijft bestaan, evenals de warenproductie na de omverwerping van het kapitalisme, bijvoorbeeld in

ons land, hoewel met een beperkte werkingssfeer. Natuurlijk speelt de waardewet, die onder de voorwaarden van het kapitalisme een ruime werkingssfeer heeft, een grote rol bij de ontwikkeling van de kapitalistische productie, maar afgezien ervan dat zij geenszins het wezen van de kapitalistische productie en de grondslagen van de kapitalistische winst bepaalt, zij stelt zelfs zulke problemen niet eens aan de orde. Daarom kan zij niet de economische grondwet van het kapitalisme zijn.

Op dezelfde overwegingen kan de wet van de concurrentie en van de productie-anarchie, of de wet van de ongelijkmatige ontwikkeling van het kapitalisme in de verschillende landen, niet de economische grondwet van het kapitalisme zijn.

Er wordt gezegd, dat de wet van de gemiddelde winstvoet de economische grondwet van het moderne kapitalisme zou zijn.

Dat is niet juist. Het moderne kapitalisme, het monopolistische kapitalisme, kan zich niet met een gemiddelde winst tevreden stellen, die bovendien met het oog op de groeiende organische samenstelling van het kapitaal een dalende tendenz heeft. Het moderne monopolistische kapitalisme eist niet een gemiddelde winst, maar de maximum-winst, die nodig is opdat een min of meer stelselmatige reproductie op vergrote schaal plaats kan vinden.

Het meest wordt de economische grondwet van het kapitalisme benaderd door de wet van de meerwaarde, de wet van het ontstaan en van de groei van de kapitalistische winst. Zij bepaalt inderdaad de belangrijkste kenmerken van de kapitalistische productie. Maar de meerwaardewet is een te algemene wet, die de problemen van de hoogste winstvoet niet raakt, welker veiligstelling de ontwikkelingsvoorwaarde van het monopolistische kapitalisme is. Om deze leemte aan te vullen moet de wet van de meerwaarde geconcretiseerd en in overeenstemming met de voorwaarden van het monopolistische kapitalisme verder ontwikkeld worden, waarbij er rekening mee dient te worden gehouden, dat het monopolistische kapitalisme niet een willekeurige winst, maar uitdrukkelijk een maximum-winst eist. En dit is dan ook de economische grondwet van het moderne kapitalisme.

De voornaamste kenmerken en eisen van de economische grondwet van het moderne kapitalisme zou men ongeveer als volgt kunnen formuleren: verzekering van een kapitalistische maximum-winst door uitbuiting, ruïnering en verpaupering van de meerderheid van de bevolking van het betreffende land, door knechting en stelselmatige uitplundering van volkeren van andere landen, in het bijzonder van achtergebleven landen, tenslotte door oorlogen en militarisering van de volkshuishouding, welke tot veiligstelling van de hoogste winsten gebruikt worden.

Er wordt gezegd, dat de gemiddelde winst niettemin voor de kapitalistische ontwikkeling onder de moderne verhoudingen als volkomen toereikend beschouwd zou kunnen worden. Dat is niet juist. De gemiddelde winst is de laagste grens van rentabiliteit, waar beneden de kapitalistische productie onmogelijk wordt. Het zou echter belachelijk zijn te geloven, dat de opperbazen van het moderne, monopolistische kapitalisme, wanneer zij zich koloniën toeëigenen, wanneer zij volkeren knechten en oorlogen aanstoken, er slechts naar zouden streven zich van een gemiddelde winst te verzekeren. Neen, niet de gemiddelde winst en niet de extra-winst, die in de regel slechts wat hoger dan de gemiddelde winst is, maar juist de maximum-winst is de drijfveer van het monopolistische kapitalisme. Juist de noodzakelijkheid de maximum-winst te verkrijgen drijft het monopolistische kapitalisme naar zulke waaghalzerij als de knechting en de systematische uitplundering van koloniën en andere achtergebleven landen, de verandering van een reeks onafhankelijke landen in afhankelijke landen, de organisatie van nieuwe oorlogen, die voor de opperbazen van het moderne kapitalisme de beste „business” vormen om de maximum-winst er uit te persen. En tenslotte te pogen de economische wereldheerschappij te veroveren.

De betekenis van de economische grondwet van het kapitalisme bestaat onder andere hierin, dat zij, doordat zij alle belangrijke verschijnselen in de ontwikkeling van de kapitalistische productiewijze, haar perioden van hoogconjunctuur en van crises, haar overwinningen en nederlagen, haar deugden en gebreken — het hele proces van haar tegenstrijdige ontwikkeling — bepaalt, de mogelijk-

heid verschaft deze verschijnselen te begrijpen en te verklaren.

Ziehier één van de talrijke „treffende” voorbeelden:

Iedereen kent feiten uit de geschiedenis en de praktijk van het kapitalisme, die de stormachtige ontwikkeling van de techniek in het kapitalisme aantonen, gevallen waarbij de kapitalisten als vaandeldragers van een vooruitstrevende techniek, als revolutionairen op het gebied van de ontwikkeling van de productie-techniek optreden. Maar er zijn ook feiten van andere aard bekend, die de stilstand van de ontwikkeling van de techniek in het kapitalisme aantonen, gevallen, waarbij de kapitalisten ten aanzien van de ontwikkeling van de nieuwe techniek als reactionairen optreden en niet zelden tot handenarbeid overgaan.

Waardoor laat zich deze schreeuwende tegenstelling verklaren? Men kan haar slechts met de economische grondwet van het moderne kapitalisme verklaren, dat wil zeggen met de noodzakelijkheid maximum winsten te verwerven. Het kapitalisme is voorstander van nieuwe techniek wanneer deze hem de hoogste winsten in het vooruitzicht stelt. Het kapitalisme keert zich tegen de nieuwe techniek en is voor de overgang tot handenarbeid wanneer de nieuwe techniek het geen hoogste winsten meer in het vooruitzicht stelt.

Aldus is het met de economische grondwet van het moderne kapitalisme gesteld.

Bestaat er een economische grondwet van het socialisme? Ja, ze bestaat. Wat zijn de wezenlijke kenmerken en eisen van deze wet? De wezenlijke kenmerken en eisen van de economische grondwet van het socialisme zou men ongeveer als volgt kunnen formuleren: waarborging van de maximale bevrediging van de voortdurend groeiende stoffelijke en geestelijke behoeften van de gehele maatschappij door ononderbroken groei en ononderbroken vervolmaking van de socialistische productie op de grondslag van de hoogste techniek.

Dus in plaats van de verzekering van de maximum-winst — verzekering van de maximale bevrediging van de stoffelijke en culturele behoeften van de maatschappij; inplaats van een ontwikkeling der productie met onderbrekingen van hoogconjunctuur naar crisis en van crisis

naar hoogconjunctuur — de ononderbroken groei van de productie; inplaats van periodieke onderbrekingen in de ontwikkeling van de techniek, die vergezeld gaan van vernietiging van de productiekrachten van de maatschappij — de ononderbroken vervolmaking van de productie op de grondslag van een hogere techniek.

Er wordt gezegd, dat de economische grondwet van het socialisme de wet van de planmatige, evenredige ontwikkeling van de economie zou zijn. Dat is niet juist. De planmatige ontwikkeling van de economie en dus ook het plannen van de economie, dat de meer of minder juiste weerspiegeling van deze wet is, kunnen op zichzelf niet het nodige resultaat opleveren, wanneer men niet weet voor welke taak de economie planmatig ontwikkeld moet worden of wanneer de taak zelf niet duidelijk is. De wet van de planmatige ontwikkeling van de economie kan alleen dan het noodzakelijke nuttige effect sorteren, wanneer een taak voorhanden is voor de vervulling waarvan de economie planmatig ontwikkeld wordt. Deze taak kan de wet van de planmatige ontwikkeling der economie zelf niet stellen. Nog minder kan zij door het plannen van de economie gesteld worden. Deze taak is vervat in de economische grondwet van het socialisme, in de vorm van zijn boven beschreven eisen. Daarom kan de wet van de planmatige ontwikkeling van de economie alleen dan volledig werken, wanneer zij steunt op de economische grondwet van het socialisme.

Wat het plannen van de economie aangaat, dit kan slechts met inachtneming van twee voorwaarden positieve resultaten opleveren: a. wanneer het de eisen van de wet van de planmatige ontwikkeling van de economie juist weerspiegelt, b. wanneer het op alle gebieden met de eisen van de economische grondwet van het socialisme overeenstemt.

8. ANDERE VRAAGSTUKKEN.

1. Het vraagstuk van de buiten-economische dwang in het feodalisme.

Natuurlijk heeft de buiten-economische dwang bij de consolidatie van de economische macht van de grootgrond-

bezitters een rol gespeeld, echter dit was niet de grondslag van het feodalisme, maar het feodale grondbezit.

2. Het vraagstuk van de persoonlijke eigendom van het boeren-erf in de kolchos.

Het zou niet juist zijn in het ontwerp-leerboek te zeggen:

„Elke kolchoshoeve heeft in persoonlijk gebruik een koe, kleinvee en gevogelte.” In werkelijkheid bevinden zich, zoals bekend, de koe, het kleinvee, het gevogelte, enz. niet in persoonlijk gebruik, maar in persoonlijk **eigendom** van de kolchoshoeve. De uitdrukking „in persoonlijk gebruik” is kennelijk ontleend aan het model-statuuut van het landbouw-artel. Maar in het statuut van het landbouw-artel is een fout geslopen. In de Grondwet van de Sowjet-Unie, die met meer zorg is uitgewerkt, is iets anders gezegd, namelijk:

„Iedere kolchoshoeve heeft... als persoonlijk eigendom een nevenbedrijf op het erf, een woonhuis, gebruiksvee, gevogelte en een inventaris van kleine landbouwgereedschappen.”

Dit is natuurlijk juist.

Het zou bovendien uitvoeriger gezegd moeten worden, dat iedere kolchosboer, al naar gelang de plaatselijke omstandigheden, van één tot zoveel koeien, zoveel schapen, geiten, varkens (ook van - tot, al naar gelang de plaatselijke verhoudingen) en een onbeperkt aantal stuks gevogelte (eenden, ganzen, kippen, kalkoenen) in persoonlijk eigendom bezit.

Deze bijzonderheden zijn van grote betekenis voor onze buitenlandse kameraden, die precies willen weten wat bij ons eigenlijk na de verwerkelijking van de collectivisatie van de landbouw als persoonlijk eigendom van de kolchosboer is gebleven.

3. Het vraagstuk van de hoogte van de pachtbetalingen van de boeren aan de grondbezitters, evenals de hoogte van de uitgaven voor de aankoop van grond.

In het ontwerp-leerboek wordt gezegd, dat, als resultaat van de nationalisatie van de grond, „de boerenbevolking bevrijd werd van de pachtbetalingen aan de grondbezitters, ten bedrage van ongeveer 500 miljoen roebel per jaar.” (Men moet zeggen „goudroebels”). Dit cijfer moet gepreci-

seerd worden, omdat het, zoals mij voorkomt, rekening houdt niet met de pachtbetalingen in geheel Rusland, maar alleen met die in de meerderheid van de gouvernementen (provincies) van Rusland. Men moet daarbij in acht nemen, dat in een reeks van randgebieden van Rusland de pacht in natura betaald werd, waarmee kennelijk door de schrijvers van het ontwerp-leerboek geen rekening is gehouden. Bovendien moet men in acht nemen, dat de boerenbevolking niet alleen ontheven werd van de pachtbetalingen, maar bovendien van de jaarlijkse uitgaven voor grondaankoop. Is daarmee in het ontwerp-leerboek rekening gehouden? Het komt mij voor, dat het veronachtzaamd is, maar dat het in acht genomen moet worden.

4. Het vraagstuk van het vergroeien van de monopolies met het staatsapparaat.

De uitdrukking „vergroeien” is onjuist. Deze uitdrukking is oppervlakkig en beschrijft de toenadering tussen de monopolies en de staat, maar de economische betekenis van deze toenadering legt deze uitdrukking niet bloot. De zaak is deze, dat bij het proces van deze toenadering niet eenvoudig een vergroeiing plaats heeft, maar het aan zich onderwerpen van het staatsapparaat door de monopolies. Daarom zou men het woord „vergroeien” moeten schrappen en moeten vervangen door de woorden „onderwerping van het staatsapparaat aan de monopolies”.

5. Het vraagstuk van het gebruik van de machines in de Sowjet-Unie.

In het ontwerp-leerboek wordt gezegd: „in de Sowjet-Unie worden machines in al die gevallen aangewend, waarin zij de maatschappij arbeid besparen”. Dat is in het geheel niet datgene, wat gezegd zou moeten worden. Ten eerste besparen de machines in de Sowjet-Unie de maatschappij altijd arbeid, wij kennen daarom geen gevallen, waarin zij onder de voorwaarden van de Sowjet-Unie de maatschappij geen arbeid zouden besparen. Ten tweede, de machines besparen niet alleen arbeid, maar tegelijkertijd verlichten zij het werk van de arbeiders, daarom maken onder onze voorwaarden, anders dan onder de kapitalistische verhoudingen in het arbeidsproces, de arbeiders heel graag gebruik van machines.

Daarom zou gezegd moeten worden, dat nergens zo graag gebruik gemaakt wordt van machines als in de Sowjet-Unie, omdat de machines de maatschappij arbeid besparen en het werk van de arbeider verlichten en, daar er in de Sowjet-Unie geen werkloosheid bestaat, de arbeiders met de grootste bereidwilligheid gebruik maken van machines in het bedrijfsleven.

6. Het vraagstuk van de materiële toestand van de arbeidersklasse in de kapitalistische landen.

Wanneer over de materiële toestand van de arbeidersklasse wordt gesproken, heeft men gewoonlijk de arbeiders op het oog, die werkzaam zijn in de productie en verliest men de materiële toestand van het zogenaamde reserveleger van werklozen uit het oog. Is zulk een houding tegenover 't vraagstuk van de materiële toestand van de arbeidersklasse juist? Ik denk dat zij onjuist is. Wanneer er een reserveleger van werklozen bestaat, dat niets heeft om van te leven dan de verkoop van zijn arbeidskracht, dan vormen de werklozen een bestanddeel van de arbeidersklasse, indien zij echter een bestanddeel van de arbeidersklasse vormen, dan kan hun ellendige toestand niet zonder invloed blijven op de materiële toestand van de arbeiders, die in de productie werkzaam zijn. Daarom meen ik, dat bij het kenschetsen van de materiële toestand van de arbeidersklasse in de kapitalistische landen, ook met de toestand van het reserveleger van werkloze arbeiders moet worden rekening gehouden.

7. Het vraagstuk van het nationale inkomen.

Ik denk, dat het absoluut nodig is in het ontwerp-leerboek een nieuw hoofdstuk op te nemen over het nationale inkomen.

8. Het vraagstuk van een afzonderlijk hoofdstuk over Lenin en Stalin als grondvesters van de politieke economie van het socialisme.

Ik denk, dat het hoofdstuk „De marxistische leer van het socialisme. De schepping van de economie van het socialisme door W. I. Lenin en J. W. Stalin” uit het leerboek moet worden weggelaten. Dit is helemaal niet nodig in het leerboek, omdat het niets nieuws biedt en alleen vluchtig herhaalt wat in de voorafgaande hoofdstukken van het leerboek meer uitvoerig is gezegd.

Wat de overige vraagstukken betreft, bij de „voorstellen” van de kameraden Ostrowitjanow, Leontiew, Sjepilow, Gatowski en anderen heb ik geen enkele opmerking.

9. DE INTERNATIONALE BETEKENIS VAN EEN MARXISTISCH LEERBOEK VAN DE POLITIEKE ECONOMIE.

Ik denk, dat de kameraden geen rekening houden met de volledige betekenis van een marxistisch leerboek van de politieke economie. Het leerboek is niet alleen nodig voor onze Sowjet-jeugd. Het is in het bijzonder noodzakelijk voor de communisten van alle landen en voor de mensen, die met het communisme sympathiseren.

Onze buitenlandse kameraden willen weten hoe wij ons van de kapitalistische knechting bevrijd hebben, hoe wij de economie van het land in de geest van het socialisme veranderd hebben, hoe wij de vriendschap met de boerenbevolking verworven hebben, hoe wij bereikt hebben dat ons land, dat kortgeleden nog doodarm en zwak was, veranderd werd in een rijk en machtig land, wat de collectieve boerderijen betekenen, waarom wij, ondanks de vermaatschappelijking van de productiemiddelen, de warenproductie, het geld, de handel, enz. niet afschaffen. Zij willen dit alles en vele andere dingen niet alleen uit blote nieuwsgierigheid weten, maar om van ons te leren en onze ervaringen te benutten voor hun eigen land. Daarom is het verschijnen van een goed marxistisch leerboek van de politieke economie niet alleen voor de binnenlandse politiek, maar ook internationaal van grote betekenis.

Daarom is dus een leerboek nodig, dat als handboek voor de revolutionaire jeugd niet alleen in het binnenland, maar ook in het buitenland kan dienen. Het moet niet te lijk zijn, want een te lijk boek kan geen handboek zijn en het zal moeilijk zijn een te lijk boek te bewerken en zich eigen te maken. Het moet echter al het voornaamste bevatten wat betreft zowel de economie van ons land als de economie van het kapitalisme en het koloniale stelsel.

Enkele kameraden hebben in de discussie voorgesteld in het leerboek een gehele reeks nieuwe hoofdstukken op

te nemen, historici — over de geschiedenis, politici — over de politiek, filosofen — over de filosofie, economen — over de economie. Maar dat zou betekenen, dat het leerboek zou uitdijen tot een omvang, die niet te verwerken zou zijn. Dit mag men natuurlijk niet toestaan. Het leerboek maakt gebruik van de historische methode, ter illustratie van de economische problemen, maar dat betekent niet, dat wij het leerboek van de economie moeten veranderen in een geschiedenis van de economische betrekkingen.

Wij hebben een leerboek nodig van 500, ten hoogste 600 bladzijden, niet meer. Dat zal een handboek van de marxistische economie zijn, een mooi geschenk voor de jonge communisten van alle landen.

Overigens zou een dergelijk leerboek, gezien het onvoldoende marxistische ontwikkelingspeil van de meeste communistische partijen van het buitenland, ook van groot nut zijn voor de oudere communistische kaders van deze landen.

10. WEGEN TOT VERBETERING VAN HET ONTWERP-LEERBOEK VAN DE POLITIEKE ECONOMIE.

Enkele kameraden hebben het ontwerp-leerboek tijdens de discussie te ijverig „gekraakt”, de schrijvers op grond van fouten en tekorten berispt en beweerd, dat het ontwerp mislukt is. Dit is niet rechtvaardig. Natuurlijk zijn er in het leerboek gebreken en tekortkomingen — deze bestaan bijna altijd bij een groot werk. Maar hoe dan ook, de overwegende meerderheid van de deelnemers aan de discussie heeft niettemin erkend, dat het ontwerp-leerboek tot grondslag van het toekomstige leerboek kan dienen en slechts enkele verbeteringen en uitbreidingen behoeft. Men behoeft in werkelijkheid het ontwerp-leerboek slechts te vergelijken met de in omloop zijnde leerboeken van de politieke economie om te concluderen, dat het ontwerp-leerboek met kop en schouders uitsteekt boven de beschikbare leerboeken. Dit is een grote verdienste van de schrijvers van het ontwerp-leerboek.

Ik denk, dat voor de verbetering van het ontwerp van het leerboek een niet te grote commissie zal moeten

worden gevormd, die uit enkele mensen bestaat en waartoe niet alleen de schrijvers van het leerboek en niet alleen de aanhangers van hen, die onder de discussianten de meerderheid vormen, maar ook tegenstanders van deze meerderheid, heftige critici van het ontwerp-leerboek, zullen moeten behoren.

Het zou ook goed zijn een ervaren statisticus ter controle van de cijfers en ter voltooiing van het ontwerp met nieuw statistisch materiaal, alsook een ervaren jurist ter controle van de nauwkeurigheid van de formuleringen in de commissie op te nemen.

De leden van de commissie zouden tijdelijk bevrijd moeten zijn van elk ander werk en in materieel opzicht volledig verzorgd moeten worden, opdat zij zich geheel aan het werk van het leerboek kunnen wijden.

Bovendien zou men een redactie-commissie, laten we zeggen uit drie man bestaande, moeten benoemen voor de eindredactie van het leerboek. Dit is ook nodig om eenheid van stijl te verkrijgen, waaraan het helaas in het ontwerp-leerboek mankeert.

Termijn voor de indiening van het voltooide leerboek bij het Centraal Comité — één jaar.

1 FEBRUARI 1952

J. STALIN

ANTWOORD AAN KAMERAAD ALEXANDER ILJITSJ NOTKIN

Kameraad Notkin!

Ik heb me niet gehaast U te antwoorden omdat ik de door U gestelde vragen niet als dringend beschouw. Dit te meer, omdat er andere vragen zijn die wel dringend zijn en natuurlijk de aandacht van Uw brief afleiden.

Ik antwoord punt voor punt.

Punt 1.

In de „Opmerkingen” komt de bekende stelling voor, dat de maatschappij niet machteloos staat tegenover de natuurwetten, dat de mensen, nadat zij de economische wetten begrepen hebben, in staat zijn in het belang van de maatschappij van deze wetten gebruik te maken. U beweert, dat deze stelling niet uitgebreid mag worden tot andere maatschappijvormen, dat zij slechts geldt voor het socialisme en het communisme, dat het spontane karakter van het economische proces, bijvoorbeeld in het kapitalisme, de mogelijkheid uitsluit van de economische wetten gebruik te maken in het belang van de maatschappij.

Dat is niet juist. In het tijdperk van de burgerlijke revolutie, bijvoorbeeld in Frankrijk, maakte de bourgeoisie gebruik van de bekende wet van de volstrekte overeenstemming van de productieverhoudingen met het karakter van de productiekrachten tegen het feodalisme, wierp zij de feodale productieverhoudingen omver, schiep zij nieuwe burgerlijke productieverhoudingen en bracht zij deze productieverhoudingen in overeenstemming met het karakter van de productiekrachten, die in de schoot van de feodale maatschappij gegroeid waren. De bourgeoisie deed dit niet krachtens haar bijzondere bekwaamheden, maar omdat zij er ten sterkste belang bij had. De feodale machthebbers verzetten zich er niet tegen, op grond van hun beperkt verstand, maar omdat zij er ten zeerste belang bij hadden het doorzetten van deze wet te voorkomen.

Hetzelfde kan men zeggen van de socialistische revolutie in ons land. De arbeidersklasse maakte gebruik van de wet van de volstrekte overeenstemming van de productie-

verhoudingen met het karakter van de productiekrachten, schafte de burgerlijke productieverhoudingen af, schiep nieuwe socialistische productieverhoudingen en bracht deze in overeenstemming met het karakter van de productiekrachten. Daartoe was zij in staat, niet krachtens haar bijzondere bekwaamheden, maar omdat zij er ten sterkste belang bij had. De bourgeoisie, die van de vooruitstrevende kracht die zij was aan de vooravond van de burgerlijke revolutie reeds tot een contra-revolutionnaire kracht was geworden, verzette zich met alle middelen tegen het doorzetten van deze wet en niet krachtens haar ongeorganiseerdheid en niet omdat het spontane karakter van de economische processen haar tot verzet aanspoorde, maar in de eerste plaats omdat zij er groot belang bij had dat deze wet niet verwerkelijkt zou worden.

Dus:

1. Het gebruik maken van de economische processen, van de economische wetten in het belang van de maatschappij, vindt niet alleen in meerdere of mindere mate plaats onder het socialisme en communisme, maar ook onder andere maatschappijvormen;

2. het gebruik maken van de economische wetten vloeit in de klassenmaatschappij altijd en overal voort uit klassenmotieven, waarbij de vaandel dragers van het gebruik maken van de economische wetten in het belang van de maatschappij altijd en overal de vooruitstrevende klasse is, omdat de overleefde klassen er zich tegen verzetten. Het verschil in deze kwestie tussen het proletariaat enerzijds en de andere klassen, die in de loop van de geschiedenis op een bepaald moment een verandering in de productieverhoudingen tot stand brachten, anderzijds, bestaat hierin, dat de klassebelangen van het proletariaat samensmelten met die van de overgrote meerderheid van de maatschappij, want de revolutie van het proletariaat betekent niet het afschaffen van de een of andere uitbuitingsvorm, maar het afschaffen van iedere uitbuiting, terwijl de revoluties van de andere klassen, die slechts de een of andere vorm van uitbuiting afschaffen, zich beperkten tot het kader van hun enge klassebelangen, welke in tegenstelling zijn met de belangen van de meerderheid van de maatschappij.

In de „Opmerkingen” is sprake van klassemotieven bij het gebruik maken van de economische wetten in het belang van de maatschappij. Daar staat: „in afwijking van de wetten van de natuurwetenschap, waarbij de ontdekking en toepassing van een nieuwe wet min of meer zonder wrijvingen plaats vindt, staat op economisch gebied de ontdekking en toepassing van een nieuwe wet, die de belangen van de overleefde krachten van de maatschappij aantast, op de sterkste tegenstand van deze krachten”.

Daaraan hebt U echter geen aandacht geschonken.

Punt 2.

U beweert, dat alleen onder het socialisme en het communisme volledige overeenstemming bereikt kan worden tussen de productieverhoudingen en het karakter van de productiekrachten, terwijl onder de andere maatschappijvormen slechts onvolledige overeenstemming mogelijk is.

Dit is niet juist. In het tijdperk na de burgerlijke revolutie, toen de bourgeoisie de feodale productieverhoudingen vernietigde en de burgerlijke productieverhoudingen invoerde, waren er zeer zeker perioden waarin de burgerlijke productieverhoudingen volledig in overeenstemming waren met het karakter van de productiekrachten. Anders had het kapitalisme zich niet in dat tempo kunnen ontwikkelen, waarin het zich na de burgerlijke revolutie ontwikkelde.

Verder, men mag de woorden „volstreckte overeenstemming” niet in absolute zin opvatten. Men mag het niet zo opvatten, als zou in het socialisme nooit sprake zijn van een achterblijven van de productieverhoudingen bij de groei van de productiekrachten. De productiekrachten zijn de meest beweeglijke en de meest revolutionnaire krachten van de productie. Zij lopen ook in het socialisme onbetwist op de productieverhoudingen vooruit. De productieverhoudingen veranderen slechts enige tijd later overeenkomstig het karakter van de productiekrachten.

Hoe moet men in dit geval de woorden „volstreckte overeenstemming” opvatten? Men moet ze zo begrijpen, dat de gang van zaken onder het socialisme gewoonlijk niet tot een conflict tussen de productieverhoudingen en productiekrachten leidt, dat de maatschappij over de mo-

gelijkheid beschikt de achterblijvende productieverhoudingen op tijd in overeenstemming te brengen met het karakter van de productiekrachten. De socialistische maatschappij beschikt over de mogelijkheid dit te doen, omdat hierin geen overleefde klassen zijn, die een verzet zouden kunnen organiseren. Natuurlijk zullen er ook onder het socialisme achterblijvende, trage krachten bestaan, die de noodzakelijkheid van veranderingen in de productieverhoudingen niet begrijpen, maar men kan deze natuurlijk gemakkelijk overwinnen, zonder dat dit tot een conflict leidt.

Punt 3.

Uit Uw opvattingen blijkt, dat U de productiemiddelen en speciaal de productie-instrumenten, die vervaardigd worden door onze genationaliseerde bedrijven, als waar beschouwd.

Kan men de productiemiddelen in onze socialistische maatschappij als waar beschouwen? Mijns inziens in geen geval.

De waar is een product van de voortbrenging, dat aan elke willekeurige koper kan worden verkocht, waarbij de warenbezitter door zijn verkoop het eigendomsrecht op de waar verliest, terwijl de koper bezitter van de waar wordt, die hij opnieuw kan verkopen, verpanden, ja zelfs laten bederven. Vallen de productiemiddelen ook onder deze definitie? Het is duidelijk dat deze er niet onder vallen. Ten eerste worden de productiemiddelen niet „verkocht” aan elke koper, ze worden zelfs niet aan de kolchozen „verkocht”; zij worden door de Staat verdeeld onder zijn bedrijven. Ten tweede, de Staat, als eigenaar van de productiemiddelen, verliest bij hun overdracht aan een of ander bedrijf op geen enkele wijze het eigendomsrecht op deze productiemiddelen, maar behoudt het integendeel volledig. Ten derde worden de directeuren van de bedrijven, die van de Staat de productiemiddelen hebben gekregen, niet alleen niet hun bezitters, maar zij worden integendeel aangesteld in hun kwaliteit van gevolmachtigde van de Sowjet-staat bij het gebruik van de productiemiddelen overeenkomstig de plannen die door de Staat zijn voorgeschreven.

Hieruit blijkt, dat men de productiemiddelen in onze

maatschappij niet kan rangschikken onder de categorie der waren.

Waarom spreekt men dan in dit geval van de waarde van de productiemiddelen, van hun productiekosten, van hun prijs, enz.?

Om twee redenen. Ten eerste is het nodig voor de calculatie, voor de verrekeningen, om vast te stellen of de bedrijven met verlies of winst werken, voor het toezicht en de contrôle over de bedrijven.

Dit is echter slechts de formele kant van de zaak.

Ten tweede is het nodig om ten behoeve van de buitenlandse handel de verkoop van productiemiddelen aan buitenlandse staten te kunnen afwickelen. Hier, op het gebied van de buitenlandse handel, maar **alleen op dit gebied**, zijn onze productiemiddelen werkelijk waren en worden ze werkelijk verkocht. (Zonder aanhalingstekens).

Hieruit volgt dus, dat de productiemiddelen die in onze bedrijven voortgebracht worden, bij verkoop aan het buitenland, zowel naar hun wezen als naar hun vorm, de eigenschappen van waren behouden, terwijl de productiemiddelen bij de economische omzet in het binnenland de wareneigenschappen verliezen, ophouden waren te zijn en zich aan de werkingssfeer van de waardewet onttrekken, waarbij zij slechts het uiterlijke omhulsel van waren (calculatie, enz.) behouden. Waaruit laat zich deze eigenaardigheid verklaren? De zaak is deze, dat onder onze socialistische verhoudingen de economische ontwikkeling zich niet voltrekt door middel van omwentelingen, maar door middel van geleidelijke veranderingen. Waarbij het oude niet eenvoudig wordt afgeschaft, maar zijn wezen onder aanpassing aan het nieuwe verandert en slechts zijn vorm handhaaft, het nieuwe het oude echter niet eenvoudigweg vernietigt, maar in het oude doordringt, zijn wezen en zijn functies verandert, daarbij zijn vorm niet verbreekt, maar van deze gebruik maakt voor de ontwikkeling van het nieuwe. Aldus is de zaak niet alleen met betrekking tot de waren, maar ook tot het geld dat in onze maatschappij in omloop is. Eveneens met betrekking tot de banken, die weliswaar hun oude functies verliezen en nieuwe verkrijgen, maar hun oude vorm behouden, waarvan de socialistische maatschappij zich bedient.

Indien men deze zaak vanuit een formeel standpunt benadert, vanuit het standpunt van de processen, die zich aan de oppervlakte van de verschijnselen afspelen, dan kan men tot de onjuiste conclusie komen, dat de categorieën van het kapitalisme hun geldigheid in onze maatschappij zogenaamd zouden behouden.

Benadert men de zaak echter vanuit een marxistische analyse, waarbij men een scherp onderscheid tussen de inhoud van een economisch proces en zijn vorm maakt, tussen de zich innerlijk afspelende ontwikkelingsprocessen en de verschijnselen aan de oppervlakte, dan kan men tot de enig juiste conclusie komen, dat zich van de oude categorieën van het kapitalisme bij ons hoofdzakelijk slechts de vorm, het uiterlijke beeld gehandhaafd heeft, dat de categorieën zich echter naar hun wezen, in overeenstemming met de eisen van de ontwikkeling van de socialistische volkshuishouding, principieel veranderd hebben.

Punt 4.

U beweert, dat de waardewet een regelende invloed uitoefent op de prijzen van de „productiemiddelen”, die in de landbouw worden voortgebracht en aan de Staat tegen vastgestelde prijzen worden afgeleverd. U denkt daarbij aan „productiemiddelen” als grondstoffen, bijvoorbeeld katoen. U had er eveneens vlas, wol en andere agrarische grondstoffen aan kunnen toevoegen.

Er moet vooral op gewezen worden, dat de landbouw hier geen „productiemiddelen”, maar één van de productiemiddelen, namelijk de grondstof, vervaardigt. Men mag met het woord „productiemiddelen” niet spelen.

Wanneer Marxisten spreken over de productie van productiemiddelen, dan bedoelen zij vooral de voortbrenging van productie-instrumenten, dat wat Marx aanduidt als „mechanische arbeidsmiddelen, welker geheel men 't beenderen- en spierenstelsel van de productie kan noemen”, die de beslissende „kenmerken van een bepaalde periode van de maatschappelijke productie” vertegenwoordigen. (vgl. Karl Marx, Das Kapital Bd 1, Berlijn 1951, blz. 188). Een deel van de productiemiddelen (de grondstof) met de productiemiddelen, waaronder ook de productiewerktui-

gen, over één kam scheren, betekent zondigen tegen het Marxisme, want het Marxisme gaat ervan uit, dat de productiewerktuigen in vergelijking met alle overige productiemiddelen de beslissende rol spelen. Iedereen weet, dat de grondstoffen op zichzelf geen productiewerktuigen kunnen voortbrengen; ofschoon enkele grondstofsoorten noodzakelijk zijn als materiaal voor de productie van productie-instrumenten, kan geen enkele grondstof voortgebracht worden zonder productiewerktuigen.

Verder. Is de inwerking van de waardewet op de prijs van de grondstoffen, die in de landbouw voortgebracht worden, een werking van regelende aard, zoals U beweert, kameraad Notkin? Zij zou regelend werken indien er bij ons een „vrij” spel van de prijzen voor agrarische grondstoffen zou bestaan, indien bij ons de wet van de concurrentie en de anarchie in de productie gelden zou, indien wij geen planhuishouding hadden en de productie van grondstoffen niet door het plan geregeld werd. Omdat echter al deze „indiens” in het systeem van onze economie niet bestaan, kan de inwerking van de waardewet op de prijs van de agrarische grondstoffen in geen geval geregeld zijn. Ten eerste zijn de prijzen voor agrarische grondstoffen vaste, door het plan bepaalde, echter geen „vrije” prijzen.

Ten tweede wordt de omvang van de voortbrenging van agrarische grondstoffen niet spontaan, niet door willekeurige, toevallige factoren, maar door het plan bepaald. Ten derde zijn de productiewerktuigen, die nodig zijn voor de voortbrenging van agrarische grondstoffen, niet geconcentreerd in de hand van afzonderlijke personen of groepen van personen, maar in handen van de Staat. Wat blijft er daarna over van de regelende werking van de waardewet?

Het blijkt, dat de waardewet zelf geregeld wordt door de bovengenoemde feiten, die de socialistische productie eigen zijn. Men kan dus niet ontkennen, dat de waardewet inwerkt op de prijsvorming van agrarische grondstoffen, dat zij één van de factoren hiervan is. Des te minder mag men echter ook ontkennen, dat deze inwerking niet regelend is en ook niet kan zijn.

Punt 5.

In mijn „Opmerkingen” over de rentabiliteit van de socialistische economie bestreed ik de bewering van enkele kameraden, als zou onze plan-economie het rentabiliteitsbeginsel in de economie vernietigen, omdat zij aan de rendabele bedrijven geen grote voorkeur zou schenken en naast dergelijke bedrijven het bestaan van onrendabele bedrijven zou toestaan. In de „Opmerkingen” is gezegd, dat de rentabiliteit vanuit het standpunt van afzonderlijke bedrijven en bedrijfstakken geen vergelijking kan doorstaan met de hogere rentabiliteit, die de socialistische productie ons verschaft, doordat deze laatste ons bevrijdt van de overproductiecrises en een regelmatige toename van de productie waarborgt. Het zou echter onjuist zijn daaruit te concluderen, dat de rentabiliteit van afzonderlijke bedrijven en bedrijfstakken geen bijzondere waarde zou bezitten en niet de grootste aandacht zou verdienen. Dit is natuurlijk niet waar. De rentabiliteit van de afzonderlijke bedrijven en bedrijfstakken is, gezien vanuit het standpunt van de ontwikkeling van onze productie, van enorme betekenis. Daarmee moet men rekening houden, zowel bij het plannen van de nieuwbouw als bij het plannen van de productie. Dit is het abc van onze economische activiteit in de huidige fase van onze ontwikkeling.

Punt 6.

Het is niet duidelijk, hoe Uw woorden, die betrekking hebben op het kapitalisme, namelijk: „vergrote productie in sterk gedeformeerde vorm” opgevat moeten worden.

Men moet zeggen, dat dergelijke producties, die bovendien nog vergrote producties zouden zijn, niet bestaan.

Het ligt voor de hand, dat, nadat de wereldmarkt was uiteengevallen, de werkingssfeer der voornaamste kapitalistische landen (USA, Engeland en Frankrijk) op de wereldbronnen inkromp, het cyclische karakter van de ontwikkeling van het kapitalisme — de opgang en de neergang van de productie — desondanks blijft bestaan. Maar de groei van de productie zal in deze landen plaats vinden op een enge basis, doordat de productie-omvang van deze landen zal verminderen.

Punt 7.

De algemene crisis van het wereldstelsel van het kapitalisme begon in de periode van de eerste wereldoorlog, in het bijzonder door het uitvallen van de Sowjet-Unie uit het kapitalistische stelsel. Dit was de eerste fase van de algemene crisis. Gedurende de tweede wereldoorlog ontwikkelde zich de tweede fase van de algemene crisis, in het bijzonder ná het uitvallen van de volksdemocratische landen in Europa en Azië uit het kapitalistische stelsel. De eerste crisis tijdens de eerste wereldoorlog en de tweede crisis tijdens de tweede wereldoorlog kunnen niet beschouwd worden als afzonderlijke, van elkaar geïsoleerde, zelfstandige crises, maar zij moeten gezien worden als ontwikkelingsfasen van de algemene crisis van het stelsel van het wereldkapitalisme.

Is de algemene crisis van het wereldkapitalisme uitsluitend een politieke of uitsluitend een economische crisis? Noch het een, noch het ander. Het is een algemene, dat wil zeggen een alzijdige crisis van het stelsel van het wereldkapitalisme, die zowel de economie als de politiek omvat.

Het is hierbij duidelijk, dat aan deze crisis enerzijds het voortdurend toenemende verval van het economische wereldstelsel van het kapitalisme en anderzijds de toenemende economische macht van de landen, die uit het kapitalisme zijn weggevallen — de Sowjet-Unie, China en de andere volksdemocratische landen — ten grondslag liggen.

21 APRIL 1952

J. STALIN

OVER DE FOUTEN VAN KAMERAAD L. D. JAROSJENKO

De leden van het politiek bureau van het Centraal Comité der CPSU (b) ontvingen enige tijd geleden een brief van kameraad Jarosjenko, gedateerd 20 Maart jl., betreffende een aantal economische vraagstukken, die bij de bekende November-discussie behandeld waren. Deze brief bevat een klacht van de schrijver, dat in de voornaamste samenvattende documenten, alsmede in de „Opmerkingen” van kameraad Stalin, „het standpunt van kameraad Jarosjenko niet weergegeven was”. De brief bevat bovendien het voorstel van kameraad Jarosjenko „Politieke economie van het socialisme” te schrijven en hem toe te staan in de loop van een of anderhalf jaar een hem hiervoor twee assistenten te geven.

Ik geloof, dat zowel de klacht als het voorstel van kameraad Jarosjenko grondig onderzocht moet worden.

Beginnen we met de klacht.

Waaruit bestaat dus het „standpunt” van kameraad Jarosjenko, dat in de bovengenoemde documenten niet weergegeven is?

I

DE VOORNAAMSTE FOUT VAN KAMERAAD JAROSJENKO.

Wanneer men het standpunt van kameraad Jarosjenko met twee woorden wil kenschetsen, dan moet men zeggen, dat het onmarxistisch en dus volstrekt onjuist is.

De voornaamste fout van kameraad Jarosjenko bestaat hierin, dat hij inzake het vraagstuk van de rol van de productiekrachten en van de productieverhoudingen in de ontwikkeling van de maatschappij van het marxisme afstand doet, dat hij de rol van de productiekrachten te veel overdrijft, zoals hij de rol van de productieverhoudingen te veel onderschat en hier de kroon op zet door de productieverhoudingen in het socialisme tot een deel van de productiekrachten te verklaren.

Kameraad Jarosjenko is bereid aan de productieverhoudingen onder de omstandigheden van „antagonistische klassentegenstellingen” 'n zekere rol toe te kennen, voor zover de productieverhoudingen hier „tot de ontwikkeling van de productiekrachten in tegenstelling staan”. Maar deze rol beperkt hij tot een negatieve rol, tot de rol van een factor, die de ontwikkeling van de productieve krachten belemmert, hun ontwikkeling tegenhoudt.

Andere functies, eventuele positieve functies van de productiekrachten ziet kameraad Jarosjenko niet.

Wat de socialistische maatschappij betreft, waarin reeds „geen antagonistische klassentegenstellingen” bestaan en waarin de productieverhoudingen „niet meer in tegenstelling staan tot de ontwikkeling van de productiekrachten”, gelooft kameraad Jarosjenko, dat hier elke zelfstandige rol van de productieverhoudingen verdwijnt, dat de productieverhoudingen ophouden een serieuze ontwikkelingsfactor te zijn en als deel van het geheel in de productiekrachten opgaan. In het socialisme „gaan de productieverhoudingen van de mensen”, zegt kam. Jarosjenko, „op in de organisatie van de productiekrachten als middel, als een element van deze organisatie.” (Zie brief van kameraad Jarosjenko aan het politiek bureau van het Centraal Comité).

Waaruit bestaat dan de voornaamste taak van de politieke economie van het socialisme? Kameraad Jarosjenko antwoordt: „Het voornaamste probleem van de politieke economie van het socialisme bestaat daarom **niet daarin**, de productieverhoudingen van de mensen van de socialistische maatschappij te onderzoeken, **maar daarin**, de wetenschappelijke theorie van de organisatie van de productiekrachten in de maatschappelijke productie, de theorie van het plannen van de economische ontwikkeling uit te werken en te ontwikkelen”. (Zie de rede van kam. Jarosjenko voor de voltallige zitting van de discussiedeelnemers).

Hier ligt eigenlijk de verklaring van het feit, dat kam. Jarosjenko zich niet interesseert voor vraagstukken van de socialistische orde, zoals het bestaan van verschillende eigendomsvormen in onze economie, warenomloop, de waar-dewet, enz., omdat hij deze als ondergeschikte vraagstuk-

ken beschouwt, die alleen maar scholastische strijd veroorzaken. Hij verklaart ronduit, dat in zijn Politieke Economie van het Socialisme de strijdvrage over de rol van deze of gene categorie van de politieke economie van het socialisme, zoals waarde, waar, geld, crediet, enz., die veelal bij ons een scholastisch karakter krijgen, door nuchtere beschouwing van de rationele organisatie van de productiekrachten in de maatschappelijke voortbrenging, door de wetenschappelijke fundering van deze organisatie vervangen" worden. (Zie rede van Jarosjenko op de commissiezitting van de discussie-deelnemers).

Dus een politieke economie zonder economische problemen.

Kameraad Jarosjenko gelooft, dat het voldoende is „een rationele organisatie van de productiekrachten" te vestigen en dan zal zich de overgang van socialisme naar communisme zonder bijzondere moeilijkheden voltrekken. Hij gelooft, dat dit voor de overgang naar het communisme meer dan genoeg is. Hij verklaart zonder omwegen, dat „in het socialisme de voornaamste strijd om de vestiging van een communistische maatschappij neerkomt op een strijd om de juiste organisatie van de productiekrachten en hun rationele aanwending in de maatschappelijke productie". (Zie rede in de voltallige zitting van de discussie-deelnemers).

Kameraad Jarosjenko verkondigt plechtig: „Communisme — dat is de hoogste wetenschappelijke organisatie van de productiekrachten in de maatschappelijke productie."

Het blijkt dus, dat het wezen van de communistische maatschappij volledig bestaat uit een „rationele organisatie van de productiekrachten".

Uit dit alles concludeert kameraad Jarosjenko, dat er geen algemene politieke economie voor alle maatschappijvormen kan bestaan, dat er twee soorten politieke economie moeten zijn: een voor de vóór-socialistische maatschappijvormen, waarvan 't onderwerp is de studie van de productieverhoudingen van de mensen, en een andere — voor de socialistische maatschappij, waarvan het onderwerp niet de studie van de productieverhoudingen, dat wil zeggen van de economische verhoudingen, maar de studie

de vraagstukken der rationele organisatie van de productiekrachten moet zijn.

dit is het standpunt van kameraad Jarosjenko.

Wat te zeggen van dit standpunt?

De eerste klopt het niet, dat de rol van de productieverhoudingen in de geschiedenis van de maatschappij zich beperkt tot de rol van een rem, die de ontwikkeling van de productiekrachten tegenhoudt. Wanneer Marxisten spreken over de belemmerende rol van de productieverhoudingen, dan hebben zij niet willekeurige productieverhoudingen op het oog, maar alleen de oude productieverhoudingen, die niet meer beantwoorden aan de groei van de productiekrachten en deze daarom in hun ontwikkeling remmen. Maar naast de oude productieverhoudingen zijn er, zoals bekend, nieuwe productieverhoudingen, die de oude opvolgen. Kan men zeggen, dat de rol van de nieuwe productieverhoudingen neerkomt op een rem van de productiekrachten? Neen, dat kan men niet. Integendeel, de nieuwe productieverhoudingen zijn de voornaamste en belemmerende kracht, die eigenlijk de verdere en machtige ontwikkeling van de productiekrachten bepaalt en zonder welke de productiekrachten tot een kwijnend bestaan veroordeeld zouden zijn, zoals nu in de kapitalistische landen.

Niemand kan de enorme ontwikkeling van de productiekrachten van onze Sowjet-industrie in de loop van de jarenplannen ontkennen. Maar deze ontwikkeling had niet plaats kunnen hebben, indien wij de oude, kapitalistische productieverhoudingen in October 1917 niet door socialistische productieverhoudingen hadden vervangen. Zonder deze omwenteling in de productieverhoudingen, in de economische verhoudingen van ons land, zouden de productiekrachten bij ons evenzo kwijnen als nu in de kapitalistische landen het geval is.

Niemand kan de enorme ontwikkeling van de productiekrachten van onze landbouw in de laatste 20 tot 25 jaar ontkennen. Deze ontwikkeling zou niet mogelijk zijn geweest, indien wij niet in de dertiger jaren de oude kapitalistische productieverhoudingen op het land vervangen hadden door nieuwe, collectivistische productieverhoudingen. Zonder deze omwenteling in de productie zouden de

productiekrachten van onze landbouw op dezelfde manier als thans in de kapitalistische landen kwijnen.

De nieuwe productieverhoudingen kunnen natuurlijk niet eeuwig nieuw blijven en zij blijven ook niet nieuw, zij beginnen te verouderen en in tegenstelling te geraken met de verdere ontwikkeling van de productiekrachten, zij beginnen de rol van voornaamste motor van de productiekrachten te verliezen en zij veranderen in een rem voor deze laatste. Dan treden in de plaats van zulke reeds verouderde productieverhoudingen nieuwe productieverhoudingen, welker rol hierin bestaat, de voornaamste motor tot verdere ontwikkeling van de productiekrachten te worden.

Deze eigenaardigheid van de ontwikkeling van de productieverhoudingen van de rol van rem van de productiekrachten tot de rol van voornaamste drijfkracht en van de rol van voornaamste drijfkracht tot de rol van rem van de productiekrachten, vormt één van de hoofdelementen van de marxistische, materialistische dialectiek. Dit weten alle beginnelingen in het marxisme. Dit weet, zoals blijkt, kameraad Jarosjenko niet.

Ten tweede is het niet waar, dat de zelfstandige rol van de productieverhoudingen, dat wil zeggen van de economische verhoudingen, in het socialisme verdwijnt, dat de productieverhoudingen opgeslorpt worden door de productiekrachten, dat de maatschappelijke productie in het socialisme neerkomt op de organisatie van de productiekrachten. Het marxisme beschouwt de maatschappelijke productie als een eenheid, die twee niet van elkaar te scheiden kanten heeft: de productiekrachten van de maatschappij (de betrekkingen van de maatschappij tot de krachten van de natuur, waaraan zij de noodzakelijke materiële goederen in de strijd ontrukkt) en de productieverhoudingen (de onderlinge betrekkingen van de mensen in het productieproces). Dit zijn twee verschillende zijden van de maatschappelijke productie, ofschoon zij onafscheidelijk met elkaar verbonden zijn.

En juist omdat zij twee verschillende kanten van de maatschappelijke productie vormen, kunnen zij op elkaar inwerken. Te beweren, dat één van deze kanten door de andere zou kunnen worden opgeslorpt en tot een van

haar bestanddelen kan worden gemaakt, betekent zeer ernstig zondigen tegen het marxisme.

Marx zegt: „In de productie werken de mensen niet alleen op de natuur, maar ook op elkaar in. Zij produceren slechts, doordat zij op een bepaalde manier samenwerken en hun werkzaamheden tegen elkaar uitwisselen. Om te produceren treden zij in bepaalde betrekkingen en verhoudingen tot elkaar en alleen binnen deze maatschappelijke betrekkingen en verhoudingen heeft inwerking op de natuur, heeft de productie plaats.” 1)

De maatschappelijke productie bestaat dus uit twee kanten, die ondanks het feit, dat zij onafscheidelijk met elkaar verbonden zijn, niettemin twee reeksen van uiteenlopende betrekkingen weerspiegelen: betrekkingen van de mensen tot de natuur (de productiekrachten) en de betrekkingen van de mensen in het productieproces tot elkaar (de productieverhoudingen). Slechts de aanwezigheid van beide kanten van de productie geeft ons de maatschappelijke productie, onverschillig of het gaat om de socialistische orde of andere maatschappijvormen.

Kameraad Jarosjenko is het kennelijk niet helemaal eens met Marx. Hij is van mening, dat deze stelling van Marx niet is toe te passen op de socialistische orde. Juist daardoor brengt hij het probleem van de politieke economie van het socialisme terug tot de taak van een rationele organisatie van de productiekrachten, waarbij hij de productieverhoudingen, de economische verhoudingen overboord gooit en deze van de productiekrachten losmaakt.

Bij kameraad Jarosjenko komt inplaats van de marxistische politieke economie dus zoiets als de „algemene organisatiewetenschap” van Bogdanow te voorschijn.

Kameraad Jarosjenko, die wel de juiste gedachte overneemt, dat de productiekrachten de meest beweeglijke en de meest revolutionaire krachten van de productie vertegenwoordigen, voert deze gedachte door tot in het ongerijmde, hij voert deze gedachte door tot de ontkenning van de rol van de productieverhoudingen, van de economische verhoudingen in het socialisme, waarbij bij

1) Karl Marx „Loonarbeid en Kapitaal”, blz. 46. Uitgave Pegasus, 2de druk 1947.

hem in plaats van een volbloedige maatschappelijke productie een eenzijdige en dorre productietechnologie te voorschijn komt — zo iets als de „maatschappelijke organisatietechniek” van Boecharin.

Marx zegt: „In de maatschappelijke productie van hun leven (dat wil zeggen: in de productie van materiële goederen, die voor het leven van de mensen noodzakelijk zijn, J. St.) begeven de mensen zich in bepaalde, noodzakelijke, van hun wil onafhankelijke verhoudingen, productieverhoudingen, die aan een bepaalde trap van ontwikkeling van hun materiële productiekrachten beantwoorden. Het geheel van deze productieverhoudingen vormt de economische structuur van de maatschappij, de reële grondslag, waarop zich een juridische en politieke bovenbouw verheft en waaraan bepaalde maatschappelijke bewustzijnsvormen beantwoorden.” 1)

Dit wil zeggen, dat elke maatschappijvorm, ook de socialistische maatschappij, zijn eigen economische basis bezit, die bestaat uit het geheel van de productieverhoudingen van de mensen. De vraag dringt zich op: hoe staat het bij kameraad Jarosjenko met de economische grondslag van de socialistische maatschappij? Het is bekend, dat kameraad Jarosjenko de productieverhoudingen onder het socialisme als min of meer zelfstandig terrein reeds geliquideerd heeft, doordat hij het kleine overblijvende restant als bestanddeel betrok in de organisatie van de productiekrachten. Men vraagt zich nu af: bezit de socialistische maatschappij haar eigen economische basis? Het is duidelijk, dat de socialistische maatschappij zonder eigen economische basis blijft, indien de productieverhoudingen als min of meer zelfstandige kracht verdwenen zijn.

Dus, een socialistische maatschappij zonder eigen economische basis. Dit wordt een waarlijk gemakkelijke geschiedenis...

Is er ooit een maatschappelijke orde mogelijk zonder eigen economische basis? Kameraad Jarosjenko is kennelijk van oordeel dat dit mogelijk is. Welnu, het marxisme

1) Zie voorwoord „Zur Kritik der politischen Oekonomie”. Zie voor dit citaat ook de Geschiedenis van de Communistische Partij van de Sowjet-Unie — Uitgave Pegasus 1950, blz. 157.

hter van mening, dat een dergelijke maatschappelijke
im de wereld niet voorkomt.

nslotte is het niet waar, dat het communisme ratio-
organisatie van de productiekrachten betekent, dat
de rationele organisatie van de productiekrachten het
n van de communistische orde uitgeput is, dat men
productiekrachten slechts rationeel behoeft te organi-
om zonder moeilijkheden tot het communisme te
em overgaan. In onze literatuur bestaat er een andere
itie, een andere formulering voor het communisme
el. de formulering van Lenin: „Communisme is Sow-
acht plus electrificatie van het gehele land.” De for-
ing van Lenin bevat kameraad Jarosjenko klaar-
lijk niet en hij vervangt deze door zijn eigen, zelf
riceerde formulering: „Communisme — dat is de
ste wetenschappelijke organisatie van de productie-
ten in de maatschappelijke productie.”

eerste: niemand weet wat deze „hoogste weten-
pelijke” of „rationele” organisatie van de productie-
ten, die door kameraad Jarosjenko aangeprezen
is, welke concrete inhoud zij heeft.

ntallen malen herhaalt kameraad Jarosjenko in zijn
oeringen in de voltallige zitting, in de discussie-
nigen, in zijn schrijven aan de leden van het Politiek
u deze nevelachtige formulering, maar nergens pro-
mij ook maar met één woord duidelijk te maken hoe
tionele organisatie” van de productiekrachten, waar-
wezen van de communistische maatschappij naar
eggen volledig zou bestaan, eigenlijk begrepen moet
m.

tweede: wanneer men de keuze heeft tussen de twee
lles, dan behoorde men niet de formule van Lenin,
gg juiste, te verwerpen, maar wel de zogenaamde
le van kameraad Jarosjenko, die klaarblijkelijk ver-
n en onmarxistisch is en ontleed aan het arsenaal
„algemene organisatiewetenschap” van Bogdanow.
neraad Jarosjenko is van oordeel, dat men slechts
tionele organisatie van de productiekrachten behoeft
werkstelligen om een overvloed aan producten te
en en om over te kunnen gaan naar het communisme,
e formule: „Ieder naar zijn prestatie” naar de for-

mule: „Ieder naar zijn behoeften”. Dit is een grote vergissing, die een volledig wanbegrip van de wetten van de economische ontwikkeling van het socialisme blootlegt. Kameraad Jarosjenko stelt zich de voorwaarden voor de overgang van het socialisme naar het communisme veel te eenvoudig, kinderlijk eenvoudig, voor.

Kameraad Jarosjenko begrijpt niet, dat men noch een overvloed aan producten, die de totale behoefte van de maatschappij kan bevredigen, noch de overgang tot de formule: „Ieder naar zijn behoeften” kan bereiken, wanneer economische feiten als het collectieve groepsbezit, de warenomloop, enz., van kracht blijven. Kameraad Jarosjenko begrijpt niet, dat vóór men overgaat tot de formule: „Ieder naar zijn behoeften”, men een reeks van fasen van economische en culturele heropvoeding van de maatschappij moet doormaken, gedurende welke de arbeid, uit een middel dat slechts dient tot het levensonderhoud, maatschappelijk tot eerste levensbehoefte wordt en gedurende welke de maatschappelijke eigendom tot de onvervreemdbare en onaantastbare grondslag van het bestaan van de maatschappij wordt.

Om de werkelijke overgang tot het communisme voor te bereiden, niet alleen in woorden, moeten minstens drie hoofdvoorwaarden verwerkelijkt worden.

Ten eerste is het noodzakelijk, niet een nevelachtige „rationele organisatie” van de productiekrachten, maar de ononderbroken groei van de gehele maatschappelijke productie, met voorrang van de stijging van de productie van productiemiddelen, te waarborgen. De voorrang van de stijging van de productie van productiemiddelen is niet alleen noodzakelijk, omdat deze zowel de eigen bedrijven als de bedrijven van alle andere takken van de volkshuishouding van bedrijfsuitrustingen moet voorzien, maar ook, omdat het zonder deze in het geheel niet mogelijk is de vergrote reproductie te verwerkelijken.

Ten tweede is het noodzakelijk het kolchosbezit tot het peil van algemeen volksbezit te verheffen door geleidelijk doorgevoerde overgangen, die ten voordele van de kolchozen en dus van de gehele maatschappij strekken en de omloop van waren eveneens op de weg van geleidelijke overgang door een stelsel van productenruil te vervangen,

opdat de centrale macht of enig ander sociaal-economisch centrum de totale voortbrenging van de maatschappelijke productie in het belang van de maatschappij kan omvatten.

Kameraad Jarosjenko vergist zich, wanneer hij beweert, dat er in het socialisme geen enkele tegenstelling tussen de productieverhoudingen en de productiekrachten van de maatschappij bestaat. Natuurlijk verkeren onze huidige productieverhoudingen in een periode, waarin zij zich in volledige overeenstemming met de groei van de productiekrachten bevinden en deze met zevenmijsstappen voorwaarts brengen. Het zou echter verkeerd zijn zich daarmee tevreden te stellen en aan te nemen, dat er generlei tegenstrijdigheden tussen onze productieverhoudingen bestaan. Tegenstrijdigheden bestaan er en zullen er zonder twijfel bestaan, omdat de ontwikkeling van de productieverhoudingen achterblijft bij de ontwikkeling van de productiekrachten en daarbij achter zal blijven. Bij een juiste politiek van de leidende organen behoeven deze tegenstrijdigheden niet tot tegenstellingen te worden en kan er hier geen conflict ontstaan tussen de productieverhoudingen en de productiekrachten van de maatschappij. De gang van zaken zou anders zijn, wanneer wij een verkeerde politiek, zoals de politiek, die kameraad Jarosjenko aanbeveelt, zouden doorvoeren. In dit geval wordt een conflict onvermijdelijk en onze productieverhoudingen kunnen zich veranderen in een ernstige rem voor de verdere ontwikkeling van de productiekrachten.

Het is daarom de taak van de leidende organen de tegenstrijdigheden, die beginnen te groeien, tijdig te onderkennen en tijdig maatregelen te treffen tot hun overwinning door aanpassing van de productieverhoudingen aan de groei van de productiekrachten. Dit geldt vooral voor zulke economische verschijnselen als het groepsbezit van de kolchozen en de warenomloop.

Vanzelfsprekend wordt van deze verschijnselen op dit moment met succes door ons gebruik gemaakt voor de ontwikkeling van de socialistische huishouding en zij verschaffen onze maatschappij een niet te betwisten voordeel. Ongetwijfeld zullen zij ons ook in de naaste toekomst voordeel brengen. Het zou van onvergeeflijke verblindheid getuigen, indien wij niet zouden inzien, dat deze verschijn-

selen tegelijkertijd ook reeds de geweldige ontwikkeling van onze productiekrachten beginnen te belemmeren, omdat zij hinderpalen scheppen voor de volledige beheersing van de gehele volkshuishouding, in het bijzonder van de landbouw door middel van staatsplanning. Er kan geen twijfel aan bestaan, dat deze verschijnselen hoe langer hoe meer de verdere groei van de productiekrachten van ons land zullen belemmeren. Dus onze taak bestaat hierin, deze tegenstellingen op te heffen door geleidelijke verandering van het kolchosbezit in algemeen volksbezit en door — eveneens geleidelijke — invoering van de ruil van producten inplaats van de omloop van waren.

Ten derde is het noodzakelijk, een culturele groei van de maatschappij te bereiken, die aan alle leden van de maatschappij de alzijdige ontwikkeling van hun lichamelijke en geestelijke capaciteiten waarborgt, opdat de leden van de maatschappij de mogelijkheid hebben tot het verkrijgen van een voldoende opleiding om actief aan de maatschappelijke vooruitgang mee te werken, opdat zij de mogelijkheid hebben hun beroep vrij te kiezen en niet op grond van de bestaande arbeidsdeling hun leven lang aan een willekeurig beroep zijn gebonden.

Wat is daarvoor nodig?

Het zou niet juist zijn te denken, dat zulk een belangrijke culturele groei van de leden van de maatschappij zonder belangrijke veranderingen in de bestaande positie van de werkers bereikt kan worden.

Daarvoor is het in de eerste plaats nodig de arbeidsdag minstens tot zes en later tot vijf uur te verkorten. Dat is noodzakelijk, opdat de leden van de maatschappij voldoende vrije tijd krijgen, die vereist is voor een alzijdige ontwikkeling. Daarvoor is het verder nodig, algemeen verplicht polytechnisch onderwijs in te voeren, dat nodig is, opdat de leden van de maatschappij de mogelijkheid krijgen een beroep te kiezen en niet hun gehele leven aan een willekeurig beroep gebonden zijn. Daarvoor is het verder nodig, de woningtoestanden grondig te verbeteren en het reële loon van arbeiders en bedienden tenminste tot het dubbele, zo niet nog meer te verhogen, zowel door directe verhoging van het geldloon als ook in het bijzonder door

verdere systematische verlaging van de prijzen voor massaverbruiksgoederen.

Dit zijn de belangrijkste voorwaarden voor de voorbereiding van de overgang naar het communisme.

Pas na vervulling van al deze voorwaarden in hun geheel zal men kunnen hopen, dat de arbeid in de ogen van de leden van de maatschappij van een last tot „de eerste levensbehoefte” (Marx) wordt, dat „de arbeid..... uit een last, een lust wordt”, (Engels’ Anti-Dühring), dat de maatschappelijke eigendom door alle leden van de maatschappij als onvervreemdbare en onaantastbare grondslag voor het bestaan van de maatschappij wordt beschouwd.

Pas na vervulling van al deze voorwaarden in hun geheel zal men van de socialistische formule: „Ieder volgens zijn capaciteiten, aan ieder volgens zijn prestatie” over kunnen gaan tot de communistische formule: „Ieder volgens zijn capaciteiten, aan ieder volgens zijn behoeften”.

Dit zal een beslissende overgang zijn van de ene economie, de economie van het socialisme — tot een andere, hogere economie, de economie van het communisme.

De zaak van de overgang van het socialisme naar het communisme is, zoals men ziet, niet zo eenvoudig als kameraad Jarosjenko zich voorstelt.

Te pogen deze gecompliceerde en veelvormige aangelegenheid, die grote economische veranderingen vereist, tot een „rationele organisatie van de productiekrachten te herleiden”, zoals kameraad Jarosjenko doet — betekent het marxisme door Bogdanowse onzin te vervangen.

II

DE ANDERE FOUTEN VAN KAMERAAD JAROSJENKO.

1. Uitgaande van zijn foutieve standpunt trekt kam. Jarosjenko foutieve conclusies over het karakter en het onderwerp van de politieke economie.

Kameraad Jarosjenko ontkent de noodzakelijkheid van een algemene politieke economie voor alle maatschappij-

vormen, waarbij hij ervan uitgaat, dat elke maatschappijvorm zijn specifieke economische wetten heeft. Hij heeft echter volstrekt ongelijk en hij is hier een andere mening toegedaan dan marxisten als Engels en Lenin.

Engels zegt, de politieke economie is „de wetenschap van de voorwaarden en vormen, waaronder de verschillende mensenmaatschappijen geproduceerd en geruild en waaronder zij in overeenstemming daarmee telkens de producten verdeeld hebben” *). Daarom onderzoekt de politieke economie de wetten van de economische ontwikkeling niet van één willekeurige maatschappijvorm, maar van verschillende maatschappijvormen.

Zoals bekend is Lenin het hiermee volkomen eens, wanneer hij in zijn critische opmerkingen naar aanleiding van het geschrift van Boecharin: „De economie van de Overgangperiode”, zegt, dat Boecharin ongelijk heeft, wanneer hij de werkingssfeer van de politieke economie tot de warenproductie en met name tot de kapitalistische productie beperkt, waarbij hij opmerkt, dat Boecharin hier „tegenover Engels een stap terug doet”.

Hiermede stemt de definitie van de politieke economie overeen, die in het ontwerp-leerboek van de politieke economie wordt gegeven, waarin staat, dat de politieke economie een wetenschap is, die de „wetten van de maatschappelijke productie en van de verdeling van de materiële goederen in de verschillende ontwikkelingsstadia van de mensenmaatschappij onderzoekt.”

Dit is ook te begrijpen. De verschillende maatschappijvormen zijn in hun economische ontwikkeling niet alleen aan hun eigen specifieke economische wetten onderworpen, maar ook aan de economische wetten, die geldend zijn voor alle maatschappijvormen, bijvoorbeeld aan wetten als de wet van de eenheid van de productiekrachten en de productieverhoudingen in een algemene maatschappelijke productie, aan de wet van de betrekkingen tussen de productiekrachten en de productieverhoudingen in het ontwikkelingsproces van alle maatschappijvormen. Daarom zijn de maatschappijvormen niet alleen van elkaar gescheiden door hun specifieke wetten, maar ook met elkaar

*) Anti-Dühring, blz. 173, uitgave Pegasus 1938.

verbonden door economische wetten, die eigen zijn aan alle maatschappijvormen.

Engels had volkomen gelijk toen hij zei: „Om deze critiek op de burgerlijke economie volledig te doen zijn, was de bekendheid met de kapitalistische vorm van de productie, de ruil en de verdeling niet voldoende. De daaraan voorafgegane maatschappijvormen, of die nog naast haar in de minder ontwikkelde landen bestaan, moesten eveneens, althans in hoofdtrekken, onderzocht en vergeleken worden.” *)

Het is duidelijk, dat kameraad Jarosjenko in dit vraagstuk naast Boecharin komt te staan.

Verder. Kameraad Jarosjenko beweert, dat in zijn „Politieke economie van het socialisme” de „categorieën van de politieke economie — waarde, waar, geld, crediet e.a. — door nuchtere beschouwingen van een rationele organisatie van de productiekrachten in de maatschappelijke productie vervangen worden”, dat dus onderwerp van deze politieke economie **niet** de productieverhoudingen van het socialisme zijn, maar „de uitwerking en de ontwikkeling van een wetenschappelijke theorie van de organisatie van de productiekrachten, een theorie van het plannen van de volkshuishouding, enz.”, dat de productieverhoudingen onder het socialisme hun zelfstandige betekenis verliezen en door de productiekrachten als bestanddeel van deze laatste opgeslorpt worden.

Gezegd dient te worden, dat tot dusver nog geen enkele „marxist”, die op dwaalwegen is geraakt, bij ons dergelijke nonsens voortgebracht heeft. Wat betekent de politieke economie van het socialisme zonder economische problemen, zonder productieproblemen? Bestaat er zo’n politieke economie in de wereld? Wat betekent het, in de politieke economie van het socialisme de economische problemen te vervangen door problemen van de organisatie van de productiekrachten? Dit betekent de politieke economie van het socialisme liquideren. Kameraad Jarosjenko doet dit inderdaad — hij schaft de politieke economie van het socialisme af. Hier bevindt hij zich geheel in het gezelschap van Boecharin. Boecharin zei, dat de vernieti-

*) Anti-Dühring, blz. 144, uitgave Pegasus 1938.

ging van het kapitalisme ook de vernietiging van de politieke economie betekende. Jarosjenko zegt het niet, maar hij doet het, doordat hij de politieke economie van het socialisme liquideert. Daarbij doet hij weliswaar alsof hij het met Boecharin niet volledig eens is, maar dat is slechts een list en daarbij nog een kleingeestige list. In werkelijkheid doet hij wat Boecharin predikte en Lenin bestreed. Kameraad Jarosjenko sjokt in de voetsporen van Boecharin.

Verder. Kameraad Jarosjenko brengt de problemen van de politieke economie van het socialisme tot de problemen van de rationele organisatie van de productiekrachten terug, tot de problemen van het plannen van de economie en dergelijke. Maar hij vergist zich deerlijk. De problemen van de rationele organisatie van de productiekrachten, van het plannen van de economie en dergelijke, zijn niet het onderwerp van de politieke economie, maar onderwerp van de economische politiek van de leidende organen. Dit zijn twee verschillende gebieden, die men niet met elkaar mag verwarren. Kameraad Jarosjenko heeft deze twee verschillende dingen door elkaar gehaspeld en hij is daardoor in de knoei geraakt. De politieke economie onderzoekt de ontwikkelingswetten van de productieverhoudingen van de mensen. De economische politiek trekt hier praktische conclusies uit, concretiseert deze en baseert daarop zijn dagelijkse werk. De politieke economie belasten met vraagstukken van de economische politiek, betekent deze als wetenschap te gronde richten.

Het onderwerp van de politieke economie vormen de productieverhoudingen, de economische betrekkingen van de mensen. Hiertoe behoren: a. de eigendomsvormen van de productiemiddelen, b. de hieruit voortvloeiende positie van de verschillende sociale groepen in de productie en hun wederkerige betrekkingen, of, zoals Marx zegt: „De wederkerige ruil van hun eigen werkzaamheid”, c. de daarvan volledig afhankelijke vormen van verdeling van de producten. Dit alles tezamen vormt het onderwerp van de politieke economie.

In deze definitie ontbreekt het woord „ruil”, dat in de definitie van Engels voorkomt. Het ontbreekt, omdat „de ruil” door velen gewoonlijk aangezien wordt voor een

warenruil, die niet eigen is aan alle, maar slechts aan enkele maatschappijvormen, wat soms tot misverstanden aanleiding geeft, ofschoon Engels onder het woord „ruil” niet alleen de warenruil verstond. Zoals wij echter zien heeft hetgeen Engels onder het woord „ruil” verstond, in de genoemde definitie zijn plaats als een bestanddeel van deze definitie gekregen. Derhalve komt deze definitie van het onderwerp van de politieke economie ook naar zijn inhoud volledig overeen met de definitie van Engels.

2. Wanneer gesproken wordt van de economische grondwet van deze of gene maatschappijvorm, dan gaat men er als regel van uit, dat de laatste niet verscheidene economische grondwetten, maar slechts één economische grondwet juist tot fundamentele wet kan hebben. Anders zouden wij verscheidene economische grondwetten voor elke maatschappijvorm hebben, wat in tegenspraak is met het begrip grondwet. Kameraad Jarosjenko is het hiermee echter niet eens. Hij is van mening, dat er niet één, maar verscheidene economische grondwetten van het socialisme kunnen zijn.

Dat klinkt onwaarschijnlijk, maar het is een feit. In de rede, die hij voor het plenum der discussianten heeft gehouden, zegt hij: „De hoeveelheden en verhoudingen van de materiële fondsen van de maatschappelijke productie en reproductie worden bepaald door de aanwezige en door het vooruitzicht van de toename van de arbeidskrachten, die in de maatschappelijke productie betrokken worden. Dat is een economische grondwet van de socialistische maatschappij, die de structuur van de socialistische maatschappelijke productie en reproductie bepaalt.”

Dit is de eerste economische grondwet van het socialisme.

In dezelfde rede verklaart kameraad Jarosjenko:

„De verhouding tussen afdeling I en afdeling II wordt in de socialistische maatschappij bepaald door de behoefte aan productiemiddelen in een omvang, die noodzakelijk is om de totale bevolking, die tot arbeid in staat is, in de productie op te nemen. Dat is de economische grondwet van het socialisme en terzelfdertijd een punt van onze staatsgrondwet, die de Sowjet-mensen het recht op arbeid toekent.”

Dat is om zo te zeggen de tweede economische grondwet van het socialisme.

Tenslotte verklaart kameraad Jarosjenko in zijn brief aan de leden van het Politiek Bureau: „Hiervan uitgaande kunnen ook de voornaamste kenmerken en eisen van de economische grondwet van het socialisme, zoals het mij voorkomt, ongeveer als volgt geformuleerd worden: de voortdurend toenemende en zich vervolmakende productie van de materiële en culturele levensvoorwaarden van de maatschappij.”

Dit is reeds de derde economische grondwet van het socialisme.

Of al deze wetten economische grondwetten van het socialisme zijn of slechts één van hen, en indien slechts één van hen, welke — op deze vragen geeft kameraad Jarosjenko in zijn laatste brief aan de leden van het Politiek Bureau geen antwoord. Bij de formulering van de economische grondwet van het socialisme in zijn schrijven aan de leden van het Politiek Bureau heeft hij, zoals men moet aannemen, „vergeten”, dat hij in zijn rede, die hij voor het discussieplenum drie maanden geleden hield, reeds twee andere economische grondwetten van het socialisme had geformuleerd, kennelijk in de veronderstelling, dat deze meer dan twijfelachtige combinatie onopgemerkt zou blijven. Maar, zoals men ziet, zijn zijn verwachtingen niet uitgekomen.

Laten wij aannemen, dat de twee eerste door kameraad Jarosjenko geformuleerde economische grondwetten niet meer bestaan, dat kameraad Jarosjenko van nu af aan zijn derde formulering als grondwet van het socialisme aanziet, zoals uiteengezet in het schrijven aan de leden van het Politiek Bureau. Gaan wij tot de brief van kameraad Jarosjenko over.

Kameraad Jarosjenko zegt in deze brief, dat hij het niet eens is met de definitie van de economische grondwet van het socialisme, zoals deze gegeven is in de „Opmerkingen” van kameraad Stalin. Hij zegt: „Het belangrijkste in deze definitie is het „verzekeren van de maximale bevrediging van de... behoeften van de gehele maatschappij”. De productie wordt hier aangeduid als een middel ter bereiking van dit voornaamste doel, de bevrediging

van de behoeften. Een dergelijke definitie geeft voedsel aan de veronderstelling, dat de door U geformuleerde economische grondwet van het socialisme niet van de vooropstelling van de productie, maar van de vooropstelling van de consumptie uitgaat."

Het is duidelijk, dat kameraad Jarosjenko de kern van het probleem in het geheel niet begrepen heeft en niet ziet, dat het gepraat over de vooropstelling van de consumptie of van de productie niet het minste met de zaak te maken heeft. Wanneer men spreekt over de vooropstelling van maatschappelijke processen boven andere processen, dan gaat men er gewoonlijk van uit, dat deze beide processen min of meer gelijkwaardig zijn. Men kan en men moet van de vooropstelling van de productie van productiemiddelen boven de productie van consumptiemiddelen spreken, omdat het in beide gevallen gaat om productie, derhalve zijn zij min of meer gelijkwaardig. Maar het is ontoelaatbaar en onjuist van de vooropstelling van de consumptie boven de productie of van de productie boven de consumptie te spreken, omdat productie en consumptie twee totaal verschillende gebieden zijn, gebieden, die weliswaar met elkaar verbonden, maar niettemin verschillend zijn. Kameraad Jarosjenko begrijpt klaarblijkelijk niet, dat het niet gaat om de vooropstelling van de consumptie of van de productie, maar om het doel, dat de maatschappij aan de maatschappelijke productie voorschrijft, aan welke taak zij de maatschappelijke productie, zeggen wij in het socialisme, ondergeschikt maakt. Daarom zijn uitlatingen van Jarosjenko als: „de grondslag van het leven van de socialistische maatschappij, zoals die van elke andere maatschappij, vormt de productie" geheel niet terzake. Kameraad Jarosjenko vergeet, dat de mensen niet voortbrengen voor de productie, maar voor de bevrediging van hun behoeften. Hij vergeet, dat de productie, losgemaakt van de bevrediging van de maatschappelijke behoeften, ineenschrompelt en te gronde gaat.

Kan men in het algemeen van het doel van de kapitalistische of van de socialistische productie, van de taken, waaraan de kapitalistische of de socialistische productie onderworpen is, spreken? Ik geloof, dat men het kan en dat men het moet.

Marx zegt: „Het onmiddellijke doel van de kapitalistische productie is niet de productie van waren, maar van meerwaarde, of van winst in zijn ontwikkelde vorm; niet van het product, maar van het meerproduct. De arbeid zelf is vanuit dit standpunt slechts productief voor zover zij winst of meerproduct voor het kapitaal schept. Voor zover de arbeider dat niet schept, is zijn arbeid improductief. De hoeveelheid van de aangewende productieve arbeid is dus voor het kapitaal slechts van belang, in zover door haar — of in verhouding tot haar — de hoeveelheid van de meerarbeid toeneemt. Slechts in zover is dat, wat wij noodzakelijke arbeidstijd noemen, noodzakelijk; zover hij niet dit resultaat heeft, is hij overbodig en dient hij te worden ingekrompen.

Het is het voortdurende doel van de kapitalistische productie, met een minimum aan voorgeschooten kapitaal een maximum aan meerwaarde of aan meerproduct voort te brengen en voor zoverre dit resultaat niet bereikt wordt door bovenmatige arbeid van de arbeiders, is het een strekking van het kapitaal, waarbij het met de geringst mogelijke offers — besparing aan arbeidskracht en kosten — een gegeven product tracht voort te brengen.

De arbeiders zelf treden bij deze opvatting te voorschijn als dat, wat zij in de kapitalistische productie zijn — eenvoudig als productiemiddelen; niet als doel-in-zichzelf en niet als doel van de productie.” *)

Deze woorden van Marx zijn merkwaardig, niet alleen in dit opzicht, dat zij kort en kernachtig het doel van de kapitalistische productie bepalen, maar ook omdat zij het voornaamste doel, de voornaamste taak blootleggen, die aan de socialistische productie moet worden gesteld. Het doel van de kapitalistische productie is derhalve — het verwerven van winsten. Wat de consumptie betreft, deze heeft het kapitalisme slechts nodig, waar de consumptie dient tot het maken van winst. Buiten deze taak verliest het consumptievraagstuk elke betekenis. De mens met zijn behoeften verdwijnt uit het gezichtsveld.

Wat is het doel van de socialistische productie, wat is

*) Karl Marx: Theorien über den Mehrwert. Derde druk, deel II, 2, 1919, blz. 333-334.

die voornaamste taak, waaraan de maatschappelijke productie in het socialisme moet worden onderworpen? Het doel van de socialistische productie is niet de winst, maar de mens met zijn behoeften, dat wil zeggen de bevrediging van zijn materiële en culturele behoeften. Het doel van de socialistische productie is, zoals geformuleerd in de „Opmerkingen” van kameraad Stalin: „Het verzekeren van de maximale bevrediging van de voortdurend toenemende materiële en culturele behoeften van de gehele maatschappij.”

Kameraad Jarosjenko gelooft, dat hij hier te maken heeft met een „primaat” van de consumptie boven de productie. Dat is natuurlijk een kortzichtigheid. In werkelijkheid hebben wij hier niet te maken met de vooropstelling van de consumptie, maar met de **onderschikking** van de socialistische productie aan haar voornaamste doel, namelijk het verzekeren van de maximale bevrediging van de voortdurend toenemende materiële en culturele behoeften van de gehele maatschappij.

Derhalve is het verzekeren van de maximale bevrediging van de voortdurend toenemende materiële en culturele behoeften der gehele maatschappij het **doel** van de socialistische productie; de voortdurende groei en de vervolmaking van de socialistische productie op de grondslag van een zo hoog mogelijk ontwikkelde techniek, dat is het **middel** ter bereiking van dit doel. Dit is de economische grondwet van het socialisme. Geleid door de wens, het zogenaamde „primaat” (vooropstelling, voorrang) van de productie boven de consumptie staande te houden, beweert kameraad Jarosjenko, dat „de economische grondwet van het socialisme” uit de „voortdurende groei en uit de vervolmaking van de productie van de materiële en culturele levensvoorwaarden van de maatschappij bestaat”. Dit is volkomen fout. Kameraad Jarosjenko ontwricht en verknoeit de formulering, die in de „Opmerkingen” van kam. Stalin gesteld wordt, op grove wijze. Bij hem wordt de productie van een middel tot het doel, terwijl het verzekeren van de maximale bevrediging van de voortdurend toenemende behoeften van de maatschappij uitgeschakeld wordt. Wat hieruit te voorschijn komt is een toename van de productie ter wille van de toename van de productie, de productie als doel-in-zichzelf, terwijl de mens met zijn

behoeften volledig uit het gezichtsveld van kameraad Jarosjenko verdwijnt.

Het is daarom niet te verwonderen, dat met het verdwijnen van de mens als doel van de socialistische productie, ook de laatste resten van het marxisme uit de „conceptie” van kameraad Jarosjenko verdwijnen.

Daarmee kwam bij kameraad Jarosjenko niet een „primaat” van de productie boven de consumptie, maar een soort „primaat” van de burgerlijke ideologie boven de marxistische ideologie te voorschijn.

3. Het vraagstuk van de marxistische reproductie-theorie is een vraagstuk op zichzelf. Kameraad Jarosjenko beweert, dat de marxistische reproductie-theorie alleen een theorie van de kapitalistische reproductie zou zijn, dat zij niets zou bevatten, wat voor de overige maatschappijvormen, waaronder ook de socialistische, zou gelden. Hij zegt: „Het overbrengen van het reproductie-schema, dat Marx uitgewerkt heeft voor de kapitalistische economie, op de socialistische maatschappelijke productie, is een product van de dogmatische opvatting van de theorie van Marx en is in tegenspraak met het wezen van zijn theorie.” (Zie de rede van kameraad Jarosjenko voor het discussieplenum). Hij beweert verder, dat „het marxistische reproductie-schema niet aan economische wetten van de socialistische maatschappij beantwoordt en niet dienen kan voor de studie van de socialistische reproductie.” (Zie aldaar).

Wat de marxistische theorie van de enkelvoudige reproductie betreft, waarbij een bepaalde verhouding tussen de productie van productiemiddelen (afdeling I) en de productie van consumptiemiddelen (afdeling II) vastgesteld wordt, zegt kameraad Jarosjenko: „De verhouding tussen de eerste en de tweede afdeling wordt in de socialistische maatschappij niet bepaald door de formule van Marx $v + m$ van de eerste afdeling en c van de tweede afdeling; onder de verhoudingen van het socialisme mag de genoemde wisselwerking in de ontwikkeling tussen de eerste en de tweede afdeling niet optreden.” (Zie aldaar).

Hij beweert, dat „de door Marx uitgewerkte theorie over de verhouding tussen afdeling I en afdeling II onder onze socialistische verhoudingen onaanvaardbaar is, om-

dat aan de theorie van Marx de kapitalistische maatschappij met zijn wetten ten grondslag ligt." (Zie de brief van kameraad Jarosjenko aan de leden van het Politiek Bureau).

Aldus smaadt kameraad Jarosjenko de reproductie-theorie van Marx.

Zeker weerspiegelt de reproductie-theorie van Marx, die uitgewerkt werd als resultaat van de studie van de wetten van de kapitalistische productie, het specifieke van de kapitalistische productie en is zij natuurlijk gehuld in de vorm van de waardeverhoudingen van de kapitalistische warenproductie. Het zou niet anders kunnen zijn. Maar in de reproductie-theorie van Marx alleen deze vorm te zien en zijn grondslag over het hoofd te zien, zijn voornaamste inhoud over het hoofd te zien, die niet slechts voor de kapitalistische maatschappijvorm geldt, betekent van deze theorie niets begrijpen. Als kameraad Jarosjenko daarvan iets zou begrijpen, dan zou hij ook de niet te loochenen waarheid begrijpen, dat de reproductie-schema's van Marx zich in het geheel niet beperken tot een weerspiegeling van het specifieke van de kapitalistische productie, dat zij bovendien een hele reeks hoofdstellingen van de reproductie bevatten, die voor alle maatschappijvormen, waaronder ook in het bijzonder de socialistische maatschappijvorm, gelden. Deze hoofdstellingen van de reproductie-theorie van Marx, zoals de stelling van de verdeling van de maatschappelijke productie in de productie van productiemiddelen en de productie van consumptiemiddelen, de stelling van de prioriteit van de toename van de productie van productiemiddelen bij de vergrote reproductie, de stelling van de verhouding van afdeling I en afdeling II, de stelling van het meerproduct als uitsluitende accumulatie-bron, de stelling van de vorming en de bestemming van het maatschappelijke fonds, de stelling van de accumulatie als enige bron van de vergrote reproductie, al deze hoofdstellingen van de reproductie-theorie van Marx zijn juist stellingen, die niet alleen voor de kapitalistische maatschappijvorm gelden en zonder welke toepassing geen socialistische maatschappij bij het plannen van de volkshuishouding het kan stellen.

Het is veelbetekenend, dat kameraad Jarosjenko, die zo

hoogmoedig zijn neus optrekt voor de „reproductie-schema's van Marx”, zelf genoodzaakt is bij de behandeling van vraagstukken over de socialistische reproductie bij elke stap tot deze „schema's” zijn toevlucht te nemen.

Hoe hebben Lenin en Marx deze kwestie gezien? Van algemene bekendheid zijn de critische opmerkingen van Lenin bij het boek van Boecharin „De economie van de overgangperiode”. Bij deze opmerkingen heeft Lenin, zoals bekend, erkend, dat de formules van Marx voor de verhouding tussen afdeling I en afdeling II, waartegen kameraad Jarosjenko storm loopt, zowel voor het socialisme als voor het „zuivere communisme”, dat wil zeggen voor de tweede fase van het communisme, van kracht blijft.

Wat Marx betreft, hij stapte, zoals bekend, niet graag af van de studie van de wetten van de kapitalistische productie en hij hield zich in „Das Kapital” niet bezig met het vraagstuk van de toepasselijkheid van zijn reproductie-schema's op het socialisme. In hoofdstuk 20 van het tweede deel van „Das Kapital” onder de paragraaf: „Het constante kapitaal van afdeling I”, waarin Marx de omloop van producten van afdeling I binnen deze afdeling behandelt, merkt hij terloops op, dat de ruil van producten binnen deze afdeling in het socialisme met dezelfde continuïteit zou verlopen als bij de kapitalistische productie.

Marx zegt: „Indien de productie vermaatschappelijkt zou zijn, in plaats van kapitalistisch, dan is duidelijk, dat deze producten van afdeling I onder de bedrijfstakken van deze afdeling ten behoeve van de reproductie niet minder regelmatig weer als productiemiddelen zouden worden verdeeld, dat een deel onmiddellijk in de productiesfeer zou verblijven, waar het als product voortgebracht werd, een ander deel zich echter naar andere plaatsen in de productie zou verplaatsen en aldus een voortdurend af- en toevloeien tussen de verschillende plaatsen in de productie van deze afdeling zou plaatsvinden.” *)

Marx was dus helemaal niet van oordeel, dat zijn reproductie-theorie alleen voor de kapitalistische productie

*) Karl Marx: „Das Kapital” Deel II, Dietz Verlag 1951, blz. 428-429.

geldt, ofschoon hij zich bezig hield met het onderzoek van de wetten van de kapitalistische productie. Integendeel, hij ging er, zoals men ziet, van uit, dat zijn reproductie-theorie ook voor de socialistische productie kan gelden.

Vastgesteld moet worden, dat Marx in de „Critiek op het program van Gotha” bij de analyse van de economie van het socialisme in de periode van overgang naar het communisme uitgaat van de hoofdstellingen van zijn reproductie-theorie, die hij klaarblijkelijk als noodzakelijk voor het communistische stelsel beschouwde.

Daar komt bij, dat Engels in zijn „Anti-Dühring” bij zijn critiek op het „socialitaire stelsel” van Dühring en bij het kenschetsen van de economie van het socialistische stelsel eveneens uitgaat van de hoofdstellingen van de reproductie-theorieën van Marx, die hij voor noodzakelijk houdt voor de communistische maatschappij.

Aldus de feiten.

Het blijkt, dat kameraad Jarosjenko ook hier bij het vraagstuk van de reproductie, ondanks zijn onbeschaamde toon tegenover de „schema's” van Marx, opnieuw in de klem zit.

4. Zijn brief aan de leden van het Politiek Bureau besluit kameraad Jarosjenko met het voorstel, hem opdracht te geven de „Politieke economie van het socialisme” te schrijven. Hij schrijft: „Uitgaande van de door mij in de plenaire zitting, in de sectie en in deze brief gegeven definitie van het onderwerp van de wetenschap der politieke economie van het socialisme, ben ik, onder toepassing van de marxistische, dialectische methode in staat in één jaar, hoogstens in anderhalf jaar, met behulp van twee assistenten, de theoretische oplossingen van de voornaamste vraagstukken van de politieke economie van het socialisme uit te werken en de marxistische theorie van Lenin en Stalin van de economie van het socialisme te verklaren, een theorie, die deze wetenschap in een doeltreffend wapen van het volk in de strijd voor het communisme zal veranderen.”

Men moet erkennen, dat kameraad Jarosjenko niet aan bescheidenheid lijdt. Ja, in de stijl van enkele schrijvers zou men kunnen zeggen: „zelfs geheel integendeel”.

Hierboven werd reeds gezegd, dat kameraad Jarosjenko de politieke economie van het socialisme met de economische politiek van de leidende organen verwart. Dat, wat hij aanziet voor het onderwerp van de politieke economie van het socialisme — de rationele organisatie van de productiekrachten, het plannen van de volkshuishouding, de vorming van de maatschappelijke fondsen, enz. — is niet het onderwerp van de politieke economie van het socialisme, maar het onderwerp van de economische politiek van de leidende organen.

Het behoeft geen betoog, dat de ernstige fouten, die kameraad Jarosjenko begaan heeft, zijn onmarxistisch „standpunt” er niet voor pleit om kameraad Jarosjenko een dergelijke opdracht te geven.

* * *

Conclusies:

1. De klacht van kameraad Jarosjenko over de leiders van de discussie is zinloos, omdat de discussieleiders als marxisten bij hun samenvattende documenten het onmarxistische „standpunt” van kameraad Jarosjenko niet tot uiting konden brengen.

2. Het verzoek van kameraad Jarosjenko, hem op te dragen een Politieke Economie van het Socialisme te schrijven, kan niet ernstig genomen worden, daarom al niet, omdat het sterk ruikt naar opschepperij in de stijl van Chlestakow.

22 MEI 1952

J. STALIN

ANTWOORD AAN DE KAMERADEN A. W. SANINA EN W. G. WENZJER

Ik heb Uw brieven ontvangen. De schrijvers van deze brieven bestuderen klaarblijkelijk grondig en serieus de economische problemen van ons land. Deze brieven bevatten een niet gering aantal juiste formuleringen en interessante overwegingen. Tegelijkertijd vertonen zij echter ook enkele ernstige theoretische fouten. In dit antwoord wil ik juist bij deze fouten stil blijven staan.

1. HET VRAAGSTUK VAN HET KARAKTER VAN DE ECONOMISCHE WETTEN VAN HET SOCIALISME.

De kameraden Sanina en Wenzjer beweren, dat „de economische wetten slechts ontstaan dank zij het bewuste handelen van de Sowjet-mensen, die zich met de materiële productie bezig houden”. Deze stelling is absoluut fout.

Bestaan de wetmatigheden van de economische ontwikkeling objectief, buiten ons zelf, onafhankelijk van de wil en het bewustzijn van de mensen? Het marxisme beantwoordt deze vraag bevestigend. Het marxisme is van oordeel, dat de wetten van de politieke economie van het socialisme de weerspiegeling zijn van de objectieve, buiten ons bestaande wetmatigheden in de hoofden van de mensen. Maar de formulering van de kameraden Sanina en Wenzjer beantwoordt deze vraag ontkennend.

Dit betekent, dat deze kameraden zich op een verkeerd theoretisch standpunt plaatsen, volgens welke de wetten van de economische ontwikkeling in het socialisme door de leidende organen der maatschappij „geschapen” en „veranderd” worden. Met andere woorden zij breken met het marxisme en gaan de weg op van het subjectieve idealisme.

Natuurlijk kunnen de mensen deze objectieve wetmatigheden ontdekken, doorgronden en daarop steunende ervan gebruik maken in het belang van de maatschappij. Maar zij kunnen deze wetmatigheden noch „scheppen” noch „veranderen”.

Laten wij eens aannemen, dat wij ons een ogenblik plaatsen op het standpunt van deze verkeerde theorie, die het bestaan van objectieve wetmatigheden van het economische leven in het socialisme ontkent en verkondigt, dat het mogelijk is economische wetten te „scheppen”, te „veranderen”. Waartoe zou dit leiden? Dit zou ertoe leiden, dat wij in het rijk van de chaos en de toevalligheden belanden. Wij zouden in een slaafse afhankelijkheid van deze toevalligheden geraken, wij zouden ons van de mogelijkheid beroven onze weg te vinden in deze chaos en toevalligheden, laat staan deze begrijpen.

Dit zou er toe leiden, dat wij de politieke economie als wetenschap zouden afschaffen, want zonder de erkenning van objectieve wetmatigheden, zonder het onderzoek van deze wetmatigheden, kan de wetenschap niet leven en zich ontwikkelen. Met het opheffen van de wetenschap zouden wij ons van de mogelijkheid beroven de loop der gebeurtenissen in het economisch leven van het land te voorzien, dat wil zeggen wij zouden ons van de mogelijkheid beroven de meest elementaire leiding van de economie op gang te brengen.

In laatste instantie zouden wij overgeleverd zijn aan de willekeur van „economische” avonturiers, die er niet voor terugschrikken de wetten van de economische ontwikkeling „op te heffen” en nieuwe wetten te „scheppen”, zonder deze objectieve wetmatigheden te begrijpen en er rekening mee te houden.

Algemeen bekend is de klassieke formulering van het marxistische standpunt in dit vraagstuk, die Engels gegeven heeft in zijn „Anti-Dühring”:

„Met de krachten, die in de maatschappij werken, gaat het juist zo als met de natuurkrachten: blindelings, gewelddadig, vernielend zolang wij ze niet begrijpen en er geen rekening mee houden. Maar hebben wij ze eenmaal leren kennen en hun werkzaamheid, hun richting, hun uitwerkingen begrepen, dan hangt het slechts van ons af om ze meer en meer aan onze wil te onderwerpen en om door middel van die krachten ons doel te bereiken. En dit geldt zeer in het bijzonder van de huidige, geweldige productiekrachten. Zolang wij hardnekkig weigeren hun aard en karakter te begrijpen — en daartegen verzetten zich de

kapitalistische productiewijze en haar verdedigers — zolang oefenen deze krachten hun werking uit ondanks ons, tegen ons, zolang beheersen zij ons, zoals wij dat uitvoerig uiteengezet hebben. Maar eenmaal in hun aard en wezen begrepen, kunnen zij in de handen van samenwerkende producenten van duivelse heersers in gewillige dienaren veranderd worden. Het is het onderscheid tussen het vernielend geweld van de electriciteit in de bliksem van het onweer en de beteugelde electriciteit van telegraaf en booglamp; het onderscheid tussen de laaiende brand en het vuur, dat in de dienst van de mens zijn werk doet. Met zulk een behandeling van de huidige productiekrachten op grond van hun eindelijk begrepen natuur, treedt in de plaats van de maatschappelijke anarchie in de productie een maatschappelijk-planmatige regeling van de productie naar de behoefte van de gemeenschap, zowel als van iedere enkeling; daardoor wordt de kapitalistische wijze van toeëigening, waarbij het product eerst de producent, daarna echter ook de toeëigenaar knecht, door de op de aard van de moderne productiemiddelen zelf berustende wijze van toeëigening der producten vervangen: enerzijds direct maatschappelijke toeëigening als middel tot instandhouding en uitbreiding van de productie, anderzijds direct individuele toeëigening als levens- en genotmiddel.” *)

2. HET VRAAGSTUK VAN DE MAATREGELEN TER VERHEFFING VAN HET KOLCHOSBEZIT TOT HET PEIL VAN ALGEMEEN VOLKSBEZIT.

Welke maatregelen zijn nodig om het kolchosbezit, dat natuurlijk geen algemeen volksbezit is, te verheffen tot het peil van het algemeen volksbezit? („nationaal bezit”).

Sommige kameraden zijn van mening, dat men het kolchosbezit eenvoudig moet nationaliseren, het tot algemeen volksbezit te verklaren, zoals destijds met de kapitalistische eigendom geschied is. Dit voorstel is volstrekt fout en absoluut onaanvaardbaar. De kolchos-eigendom

*) Zie Anti-Dühring, Nederlandse uitgave Pegasus 1938, blz. 269-270.

is socialistisch eigendom en wij kunnen er in geen geval zo mee omspringen als met de kapitalistische eigendom. Uit het feit, dat de kolchos-eigendom geen algemeen volkseigendom is, vloeit in geen geval voort, dat de kolchos-eigendom geen socialistisch eigendom zou zijn.

Deze kameraden nemen aan, dat de overdracht van het eigendom van enkele personen en goederen in staatseigendom de enige of in ieder geval de beste vorm van nationalisatie is. Dit is niet juist. In werkelijkheid is de overdracht in staatseigendom niet de enige en zelfs niet de beste vorm van nationalisatie, maar de oorspronkelijke vorm van nationalisatie, zoals Engels in de „Anti-Dühring” terecht zegt. Zolang de staat bestaat, is de overdracht in staatseigendom ongetwijfeld de meest begrijpelijke, oorspronkelijke vorm van nationalisatie. De staat zal echter niet tot in alle eeuwigheid voortbestaan. Met de uitbreiding van de werkingssfeer van het socialisme in de meeste landen zal de staat afsterven en in verband daarmee zal natuurlijk het vraagstuk van de overdracht van het eigendom van enkele personen en groepen in staatseigendom wegvallen. De staat zal afsterven, maar de maatschappij zal blijven. Derhalve zal als erfgenaam van de algemene volkseigendom niet meer de staat optreden, die afgestorven zal zijn, maar de maatschappij zelf in de gedaante van haar centraal leidend economisch orgaan.

Wat dient dus nu te gebeuren om de kolchouseigendom te verheffen tot het peil van algemeen volkseigendom?

Als voornaamste maatregel, tot een dergelijke verheffing van de kolchos-eigendom stellen de kameraden Sanina en Wenzjer voor: de belangrijkste productie-instrumenten, die in de machine- en tractorenstations geconcentreerd zijn, door verkoop in eigendom van de kolchosbedrijven te brengen, de staat op deze manier te ontlasten van de kapitaalinvesteringen in de landbouw en te bereiken, dat de kolchosbedrijven zelf de verantwoordelijkheid dragen voor het onderhoud en de ontwikkeling van de machine- en tractorenstations. Zij zeggen: „Het zou onjuist zijn te veronderstellen, dat de investeringen van de kolchozen hoofdzakelijk voor culturele doeleinden van het kolchosdorp gebruikt moeten worden, terwijl voor de behoeften van de agrarische productie de staat zoals te voren het

voornaamste deel van de investeringen moet verzorgen. Zou het niet beter zijn de staat van deze last te bevrijden, daar de collectieve bedrijven toch volledig in staat zijn deze last geheel over te nemen. De staat beschikt over niet weinig mogelijkheden zijn middelen te beleggen om in het land een overvloed van consumptiegoederen te scheppen."

Ter motivering van dit voorstel voeren de schrijvers van het voorstel verschillende argumenten aan.

Ten eerste. Met een beroep op de woorden van Stalin, dat productiemiddelen zelfs niet aan collectieve bedrijven verkocht worden, trekken de auteurs van het voorstel deze stelling van Stalin in twijfel, door te verklaren, dat de Staat niettemin productiemiddelen aan de collectieve bedrijven verkoopt, productiemiddelen, die tot de **inventaris behoren**, zoals zeisen en sikkels, lichte motoren e.d. Zij zijn van mening, dat indien de Staat deze productie-middelen aan de collectieve bedrijven verkoopt, de Staat ook alle andere productiemiddelen zou kunnen verkopen, zoals bijvoorbeeld de machines van de MTS.

Dit argument is niet steekhoudend. Natuurlijk verkoopt de Staat aan de kolchosbedrijven **kleine inventarisstukken** overeenkomstig het statuut van het agrarisch artel en de Grondwet. Maar mag men dan kleine inventarisstukken op één lijn stellen met zulke gewichtige productiemiddelen van de landbouw, zoals de machines van de MTS, of, zeggen wij, met de grond, die toch ook één van de voornaamste productiemiddelen van de landbouw is? Het is duidelijk, dat men dat niet mag. Men mag het niet, omdat het kleine gereedschap in geen enkel opzicht beslissend is voor de kolchos-productie, terwijl productiemiddelen als de machines van de MTS en de grond onder de bestaande verhoudingen in de landbouw volledig de doorslag geven.

Het is niet moeilijk te begrijpen, dat Stalin, toen hij er over sprak, dat geen productiemiddelen aan de collectieve bedrijven verkocht worden, niet doelde op de kleine inventaris, maar op de voornaamste middelen van de agrarische productie, de machines van de MTS en de grond. De auteurs spelen met het woord „productiemiddel” en halen twee verschillende dingen door elkaar, zonder te merken dat zij in een scheve positie geraken.

Ten tweede. De kameraden Sanina en Wenzjer beroepen

er zich verder op, dat bij het begin van de massale collectivisatiebeweging van eind 1929 en begin 1930 het Centraal Comité van de CPSU (b) zelf er op stond, aan de collectieve bedrijven de machine- en tractorenstations in eigendom te geven, waarbij het van de collectieve bedrijven verlangde, de waarde van de machine- en tractorenstations binnen drie jaar te vereffenen. Zij menen, dat dit weliswaar destijds met het oog op de „armoede” van de kolchozen is mislukt, dat het echter nu, omdat de kolchosbedrijven rijk zijn geworden, mogelijk zou zijn tot deze politiek terug te keren en aan de kolchosbedrijven de MTS te verkopen.

Dit argument is evenmin steekhoudend. In het Centraal Comité van de CPSU (b) is inderdaad begin 1930 een besluit genomen over de verkoop van de MTS aan de kolchosbedrijven. Dit besluit werd op voorstel van een groep kolchosstootarbeiders genomen als proef, als poging om op korte termijn op dit vraagstuk terug te komen en het dan opnieuw aan de orde te stellen. Maar reeds bij een eerste onderzoek bleek, dat dit besluit ondoelmatig was en na enkele maanden, om precies te zijn eind 1930, werd het besluit ingetrokken.

De verdere groei van de kolchosbeweging en de ontwikkeling van de opbouw van de kolchos overtuigden zowel de kolchosboeren als de leidende functionarissen definitief, dat de concentratie van de voornaamste middelen van de agrarische productie in de handen van de Staat, in de handen van de machine- en tractorenstations, het enige middel is om een snel groeitempo van de kolchosproductie te waarborgen.

Wij zijn allen verheugd over de kolossale groei van de agrarische productie van ons land, over de groei van de graanproductie, van de productie van katoen, vlas, suikerbieten, enz. Wat is de bron van deze groei? De bron van deze groei is de moderne techniek, zijn de talrijke moderne machines, die alle deze takken van bedrijf bedienen. Het gaat hier niet om de techniek zonder meer, maar het gaat er om dat de techniek niet stil mag blijven staan, zij moet zich voortdurend vervolmaken, zodat de verouderde techniek het veld moet ruimen en door een moderne en de moderne weer door een nog modernere moet worden vervangen. Anders is de vooruitgang van onze socialistische

landbouw ondenkbaar, zijn noch de hoge opbrengsten, noch de overvloed aan agrarische producten denkbaar. Maar wat betekent het honderdduizenden tractoren op wielen uit te schakelen en te vervangen door tractoren op rupsbanden, tienduizenden verouderde dorsmachines door nieuwe te vervangen, nieuwe machines, zeggen wij, voor technische gewassen te scheppen? Dit betekent een uitgave van milliarden, die pas na zes tot acht jaar voordeel kunnen opleveren. Kunnen onze kolchosbedrijven, zelfs indien zij millionnaires zijn, deze sommen soms opbrengen? Neen, dat kunnen zij niet, omdat zij niet in staat zijn milliarden uit te geven, die pas na zes tot acht jaar voordeel kunnen opleveren. Deze uitgaven kan alleen de Staat dragen, want hij — en hij alleen — is in staat de verliezen te dragen die ontstaan wanneer men de oude machines afdankt en deze door nieuwe vervangt, want hij — en hij alleen — is in staat deze verliezen zes tot acht jaar lang te dragen, om eerst na afloop van deze tijd voor de opgebracht bedragen schadeloos te worden gesteld.

Wat betekent het na dit alles, wanneer men eist, dat de MTS door verkoop aan de kolchozen in eigendom worden overgedragen? Dit betekent, aan de kolchosbedrijven grote verliezen toebrengen en deze ruïneren, de mechanisatie van de landbouw in gevaar brengen en het tempo van de kolchos-productie verminderen. Hieruit vloeit de conclusie voort: met het voorstel de MTS door verkoop aan de kolchosbedrijven in eigendom over te dragen, doen de kameraden Sanina en Wenzjer een stap terug in de richting van de achterlijkheid en proberen zij het rad van de geschiedenis terug te draaien.

Nemen wij een ogenblik aan, dat wij het voorstel van de kameraden Sanina en Wenzjer geaccepteerd hadden en begonnen waren aan de kolchosbedrijven door verkoop de voornaamste productiemiddelen, de machine- en tractorenstations, in eigendom over te dragen. Wat zou daaruit voortvloeien?

Daaruit zou ten eerste voortvloeien, dat de kolchosbedrijven eigenaars van de voornaamste productiemiddelen worden, dat wil zeggen, zij zouden in een uitzonderingspositie geraken, zoals geen enkel bedrijf in ons land inneemt, want, zoals bekend, zijn zelfs onze genationaliseerde

bedrijven geen bezitters van de productiemiddelen. Hoe kan men deze uitzonderingspositie motiveren, met welke argumenten van vooruitgang en ontwikkeling?

Kan men soms zeggen, dat een dergelijke positie ertoe zou bijdragen de kolchoseigendom tot het niveau van algemeen volksbezit te verheffen, dat daarmee de overgang van onze maatschappij van socialisme naar communisme bespoedigd zou worden? Zou het niet juister zijn te zeggen, dat een dergelijke toestand het kolchosbezit en het algemeen volksbezit slechts verder van elkaar verwijderen en niet tot een toenadering, maar integendeel tot een verwijdering van het communisme zou leiden?

Ten tweede zou er een uitbreiding van de werkingssfeer van de warenomloop uit voortvloeien, omdat enorme hoeveelheden van agrarische productie-instrumenten in de baan van de warenomloop zouden terecht komen. Wat denken de kameraden Sanina en Wenzjer: kan een uitbreiding van de werkingssfeer van de warenomloop onze opmars naar het communisme bevorderen? Zou het niet juister zijn te zeggen, dat het laatste onze opmars naar het communisme slechts kan belemmeren?

De voornaamste fout van de kameraden Sanina en Wenzjer bestaat hierin, dat zij de rol en de betekenis van de warenomloop in het socialisme niet begrijpen, dat zij niet begrijpen, dat de warenomloop onverenigbaar is met het perspectief van de overgang van socialisme naar communisme. Zij denken blijkbaar, dat men ook bij het bestaan van de warenomloop zou kunnen overgaan van socialisme naar communisme, dat de warenomloop dit niet zou belemmeren. Dat is een grote vergissing, welke ontstaan is uit een niet begrijpen van het marxisme.

In zijn critiek op de „commune-huishouding” van Dühring, welke functionneert onder de omstandigheden van de warenomloop, bewees Engels in de „Anti-Dühring” overtuigend, dat onder de aanwezigheid van een waren-circulatie de zogenaamde „commune-huishoudingen” van Dühring onvermijdelijk tot een herstel van het kapitalisme zouden moeten leiden. De kameraden Sanina en Wenzjer zijn het daarmee blijkbaar niet eens. Des te erger voor hen. Wij marxisten gaan echter uit van de bekende marxistische stelling, dat de overgang van het socialisme naar

het communisme en het communistische beginsel van de verdeling van de productie naar de behoeften elke warenruil uitsluiten, derhalve ook de verandering van product in waar en zijn verandering in waarde.

Zo staat het met het voorstel en de argumenten van de kameraden Sanina en Wenzjer.

Wat moet nu tenslotte gedaan worden om de kolchos-eigendom te verheffen tot het peil van de algemene eigendom? Het kolchosbedrijf is geen gewoon bedrijf. Het kolchosbedrijf werkt op grond en bewerkt grond, die reeds sedert lang niet meer kolchosbezit, maar algemeen volksbezit is.

Derhalve is het kolchosbedrijf niet de bezitter van de grond, die hij bewerkt.

Verder: het kolchosbedrijf werkt met behulp van productiemiddelen, waarvan de voornaamste geen kolchosbezit, maar algemeen volksbezit zijn. Derhalve is het kolchosbedrijf niet de bezitter van de voornaamste productiemiddelen.

Verder: de kolchos is een coöperatief bedrijf, maakt gebruik van de arbeid van zijn leden en verdeelt de inkomsten onder de leden volgens dagtaken, waarbij de kolchos over eigen zaaigoed beschikt, dat jaarlijks vernieuwd en uitgezaaid wordt.

De vraag dringt zich op, wat eigenlijk het bezit is van de kolchos, waar het kolchosbezit is, waarover het bedrijf volkomen vrij, naar eigen goeddunken kan beschikken. Dit bezit zijn de voortbrengselen van de kolchos, de voortbrengselen van de kolchos-productie: graan, vlas, vetten, groenten, katoen, suikerbieten, vlees, enz., ongeacht de gebouwen en de persoonlijke huishouding van de kolchosboeren op het eigen erf. De zaak is deze, dat een belangrijk deel van deze voortbrengselen, de overschotten van de kolchos-productie, op de markt belanden en aldus betrokken worden in het stelsel van de warenomloop. Juist deze omstandigheid verhindert nu het kolchosbezit te verheffen tot het peil van algemeen volksbezit. Daarom moet men juist van hieruit de taak aanpakken om het kolchosbezit te verheffen tot het peil van het algemeen volksbezit.

Om het kolchosbezit te verheffen tot het peil van algemeen volksbezit moet men de overschotten van de

kolchos-productie aan het stelsel van de warenomloop onttrekken en inschakelen in het stelsel van de productenruil tussen de staatsindustrie en de kolchozen. Dit is de kern van de zaak.

Wij hebben nog geen ontwikkeld stelsel van productenruil, maar kiemen van de productenruil in de vorm van „betaling in goederen” van landbouwproducten. Zoals bekend worden de producten van de katoen-, vlas-, biet-suiker- en andere kolchozen reeds langere tijd „betaald in goederen”, weliswaar niet volledig, maar slechts ten dele, maar toch „in goederen betaald”.

Terloops zij opgemerkt, dat de uitdrukking „betaling in goederen” een zeer ongelukkige is, men zou deze moeten vervangen door „productenruil”. De taak is nu deze kiemen van productenruil in alle landbouwtakken te organiseren en te ontwikkelen tot een wijdvertakt stelsel van productenruil, opdat de kolchozen voor hun producten niet alleen geld, maar in de eerste plaats de producten krijgen, die zij nodig hebben. Dit systeem vereist een geweldige uitbreiding van de productie, die door de stad aan het dorp geleverd wordt, daarom moet men het invoeren zonder overijling, maar al naar gelang de stedelijke producten zich ophopen. Men moet het echter vastberaden, zonder aarzelen invoeren, waarbij stap voor stap de werkingssfeer van de warenomloop verengd en die van de productenruil verruimd wordt.

Dit stelsel, dat de werkingssfeer van de warenomloop verengt, zal de overgang van socialisme naar communisme vergemakkelijken. Bovendien zal het de mogelijkheid bieden de voornaamste kolchoseigendom, de voortbrengselen van de kolchos-productie te betrekken in het algemeen plan-systeem, dat het gehele volk omvat.

Dat zal het reële en beslissende middel zijn om het kolchosbezit onder onze huidige verhoudingen te verheffen tot het peil van het algemeen volksbezit.

Strekt dit systeem de kolchosboeren ten voordeel? Zonder twijfel is het voor hen voordelig. De kolchosboeren zullen van de Staat veel meer producten en tegen lagere prijzen krijgen dan bij de warenomloop. Iedereen weet, dat de kolchozen, die met de regering overeenkomsten hebben afgesloten over de productenruil („betaling in

goederen"), belangrijk voordeliger uit zijn dan de kolchozen, die dergelijke overeenkomsten niet hebben afgesloten. Indien men het stelsel van de productenruil uitbreidt tot alle kolchozen in het land, dan zullen deze voordelen aan al onze kolchosboeren ten goede komen.

28 SEPTEMBER 1952

J. STALIN

INHOUD

Bladz.

OPMERKINGEN OVER DE ECONOMISCHE VRAAGSTUK- KEN, DIE IN VERBAND STAAN MET DE DISCUSSIE VAN NOVEMBER 1951	5
1. Het vraagstuk van het karakter van de economische wetten in het socialisme	5
2. Het vraagstuk van de warenproductie in het socialisme . .	13
3. Het vraagstuk van de waardewet onder het socialisme . .	21
4. Het vraagstuk van de opheffing van de tegenstelling tussen stad en land, tussen geestelijke en lichamelijke arbeid als- mede het vraagstuk van het afschaffen van de tussen deze bestaande verschillen	26
5. Het vraagstuk van het uiteenvallen van de algemene wereld- markt en van de verdieping van de crisis van het kapitalis- tische wereldstelsel	31
6. Het vraagstuk van de onvermijdelijkheid van oorlogen tus- sen de kapitalistische landen	34
7. Het vraagstuk van de economische grondwetten van het moderne kapitalisme en het socialisme	38
8. Andere vraagstukken	42
9. De internationale betekenis van een marxistisch leerboek van de politieke economie	46
10. Wegen tot verbetering van het ontwerp-leerboek van de politieke economie	47
ANTWOORD AAN KAMERAAD ALEXANDER ILJITSJ NOTKIN	49
OVER DE FOUTEN VAN KAMERAAD L. D. JAROSJENKO	58
1. De voornaamste fout van kameraad Jarosjenko	58
2. De andere fouten van kameraad Jarosjenko	69
ANTWOORD AAN DE KAMERADEN A. W. SANINA EN W. G. WENZJER	83
1. Het vraagstuk van het karakter van de economische wetten van het socialisme	83
2. Het vraagstuk van de maatregelen ter verheffing van het kolchos-bezit tot het peil van algemeen volksbezit	85

Prijs 60 cent